

Broad Way

Seiz Kwenneg

eun danevell hungarad

gand SZIGMOND MÓRICZ

Kelennadurez ar yez :

Ar Gwellaennou : Dister

An Ezommou : Diniver

eun daolenn gand A. Keravel

Nº 68 - 1983

BRUD NEVEZ

Kelaouenn vrezoneg mizieg.

Niverenn 68.
Miz here 1983.

Rener: Andreo Merser.

Sekretour: Jakez Salaun.

An oll lizerou ha skridou a zo da veza kaset da Brud Nevez, 6, ru Beaumarchais,
29200 Brest.

Priz an niverenn-mañ: 10 lur.

Koumanant bloaz:

- priz ordinal: 70 lur.
- koumanant-skoazell: azaleg 80 lur.
- broiou estrañjour: 100 lur.

Eur houmanant a dalv evid 10 niverenn.

Ar chekennou-bank a zo da veza kaset war-eeun da: Brud Nevez, 6, ru Beaumarchais, 29200 Brest.

Ar chekenou-post a zo da veza lakaet war K.R.P. « Brud Nevez » 893-94 P
Roazon.

Ar houmananchou evid ar broiou estrañjour a zo da veza kaset, e arhant peb
bro, da: Dawson-France, B.P. 40, 91121 Palaiseau Cedex France.

I.S.S.N.: 0399-7014.

C.P.P.A.P.: 34 627.

Disklêriet hervez al lezenn: pevare trimiziad 1983.

Mouplet ez-prevez gand Brud Nevez.

C. evid an oll bennadou.

N'eus ket a aotre da adembann eur pennad euz Brud Nevez heb beza bet an
aotre d'henn ober.

Ar skridou hag ar pennadou a vez embannet e Brud Nevez n'emaint ket da veza
lakaet war gont ar gelaouenn heh-unan, war gont ar re o-deus skrivet anezo hebken.
Ar skridou ne vint ket embannet a vo kaset endro ma vez tu.

Embannet e vez BRUD NEVEZ gand skoazell EMGLEO BREIZ.

Taolenn

Per-Mari Mevel: Poelladenn: Kredi ha kompreñ.	3
Naig Rozmor: Apokalips.....	5
Szigmund Móricz: Seiz kwenneg, troet gand J. Abasq.....	6
L. Conq: Hekleo Traoñ Bouzar. XVI.....	12
Y. Miossec: O haloupad war henchou Breiz-Izel. VIII.....	19
M. Even: Bokidi Kala-goañv.....	26
A. Keravel: Kelennadurez. Ar gwellaennou: dister. An ezommou: diniver.....	29
Brud Nevez: Eur roll kelaouennou.....	45
K.B.: Luhskeudennou.....	46
F.B.: Kared ha beza karet.....	47
F.B.: « Plakou » o konta e vuhez.....	48
J. Goyat: « Bloavez ar Hallaoued ».....	50
Roll-meuziou.....	52
Lizerou.....	53

Poelladenn. Kredi ha kompreñ.

Kompreñ ha kredi, kredi ha kompreñ?
Kredi eivid kompreñ, goude kompreñ kredi?
Gwasa prederiadenn, kudenn
Ankeniuz meurbed e planedenn
An denig tohor er vrumenn o tastourni.

Da hent a vezo sklerijennet, kred
Eun devez bannou ar wirionez, didu,
A zispenno an teñvalded,
Evel flammou beo an oaled
O tassorhi trum a-zindan al ludu.

Da-unan n'out nemed pri, nemed dour,
Merhodenn war winterell, bagig heb storier!
Feiz ha kredenn, gwalenn hudour
A stummo dirazout eur pallenn flour,
War leton ar vuhez e kerzi dibreder.

A-wechou lorhuz e sourr eur vouez all
Komzennou a fiziañs e galloud ar skiant,
Ar gedour o tiwall,
O furchal dounder an noz dall
Evid on lakaad eüruz, braz hag oberiant.

Doue an Amzer-da-Zond eo an Den,
Mestr meur gand e skiant, e nerz hag e furnez,
Gounezer an oabl didermen,
Krouer, louzaouer oh astenn,
O kompeza diehan tachennou ar vuhez.

Evid argas an Droug, kompreñ, deski,
Diliamma ar poblou, mouga ar brezel,
Mestronia gouezviled, bleizi,
Adsevel Eden pep hini,
Lakaad levez e daoulagad ar bugel.

Difiñv, siwaz, e chom an darnvuia,
Heb kaoud douar kaled war zismantrou ar feiz,
E fell dezo hepken beva,
O klask an doare buanna
Da gaoud pinvidigez ha plijadur e-leiz.

Na kredi, na kompreñ, setu lodenn an oll!
Dizehet a galon ha trohet a wrizioù,
Divlaz a vuhez, en argoll
E kemmesk an abadenn diroll,
N'on-eus nemed anken e hirêz an deiziou.

P.M. Mevel.

4

Apokalips

war don „Petra zo nevez e Kêr-Iz?“

Malloz an heol! Malloz al loar!
Peb steredenn 'sked war an douar!
Malloz kement buhez a zo!
Malloz eskern on tud varo!

Apokalips ar Brofeted
En or hantved zo digouezet
Klevit ar bed koz o vralla
Naon arhant ouz e ziwada.

Pegeid 'pado e angoumi?
Tehet kanevedenn ar spi.
Lezenn an natur zo torret
Lezenn ar bleiz a zo skignet.

Evel ma reas Lusifer
An den a ra fae war e Grouer
Kollet eo siwaz peb furnez
Ha diskaret ar garantez.

Al leue aour zo war ar blasenn
Ar goulou du da sklêrijenn
Butun hud (1) ha desibellou
Karrig nukleel an Ankou.

Dishualet eo an enkreñ
Ar spont hag ar fallagriez
Harluet vez al labourer
Evid laerez e bark dister.

Naig Rozmor.

Saotret ar mor hag ar pesked
Mahagnet eo al laboused
Distrubet vez gwez ha kleuziou
Setu digor frank ar skluziou.

Peleh vezo warhoaz Kêr-Iz?
E Groñvel pe e Breniliz?
E Plogon, Eusa pe Porsall?
Enezenn-Hir pe e leh all?

Ni 'fell deom beva en or bro
Stourm eviti ken ar maro
Mervel er gêr evid lezel
Or relegou e Breiz-Izel.

Santez Anna ar Vretonead
Biken ne yelom da sklaved
Om zikourit da zalher penn
D'ar pennou-braz, d'an aotrouien.

Malloz an heol! Malloz al loar!
Peb steredenn 'sked war an douar!
Malloz kement buhez a zo!
Malloz eskern on tud varo!

(1) butun-hud: *drogaj*.

Bet kanet gand Yann-Fañch KEMENER e Groñvel d'ar 4 a viz gwengolo 1983
da geñver ar vodadeg a-eneb ar mangleuziou uraniom.

5

Seiz kwenneg

Ar blanedenn he-doe greet mad an traou p'he-doe gourhennet e hellfe ar re baour iveau c'hoarz 'n leiz o hov.

El lochennou ne vez ket klevet nemed gouelvan, med iveau c'hoarzadennou a zao diouz ar galon. Ha ken gwir eo, ma c'hoarz a-wechou ar re baour p'o-defe tro da leñva.

Anaoud a ran mad an dud-ze. Ar Zoosed-ze, ma teue va zad diouto, o-doa piget dereziou kaleta ar vizer. Darbarer oa neuze en eur santier mekanikou. Ne veul ket an amzer-ze, na den all ebed kennebeud. Koulskoude, ar wirionez eo.

Ha gwir eo iveau, biken em buhez da zond ne hoarzin kement hag e-pad an nebeud bloaveziou-ze euz va bugaleaj... Penaoz c'hoarzin pa n'am-eus ket ken va mamm he divoh ruz, hag a ouie, hi, c'hoarzin kement ma ruille a-barz ar fin an daelou diouz he daoulagad, hag e kroge ar paz ganti beteg he mouga, kazimant.

Ha sur, ne hoarzas ket jamez kement ha pa dremenjom on-daou eun hanter devez o klask sez kwenneg. Klask, ha kavoud! Tri e-barz diretenn ar mekanik da wriad, unan e-barz an armel – ar rest a oe diésoh da gaoud.

Va mamm eo a gavas an tri gwenneg kenta. Kaoud a ree dezi e kavje muioh e-barz an diretenn vihan-ze, rag bez' e wrie evid an dud hag aze e lakee he gounid. Evidon-me, an diretenn-ze a oa eun eienenn didermen a deñzoriou, a veze a-walh sanka an dorn enni evid ma stlabezfe war an daol eur bern burzuduz a draou kaer.

Setu e oen sebezet-maro, pa lavaras souden va mamm, nehet, goude furchal hag ober eur meskaj nadoziou, sizaillou, tammou ruban, bountonou:
–« Eet int da guzad!»
–« Piou 'ta?»
–« Ar gwenneienigou », eme va mamm, hag e tirolles da hoarzin.

Tenna a reas an diretenn kuit.

–« Deus amañ, va faotrig, Ni a gavo aneho en desped deho, pe-gwir int eet da guzad. Ar hoz gwenneienigou fall!»

Mond a reas war he fuch hag e lakaas an diretenn war an douar gand evez braz, evel m'he-defe bet aon e nijfent kuit; zoken e jouchas anezo buan, – evel eur valafenn dindan eun tog.

N'oa ket a voyenn d'en em zelher diouz c'hoarzin.

–« Setu int tapet,» emezi en eur hoarzin, pres ebed warni da zizolei an diretenn. « Goude ma vefe nemed unan, aze e tie beza.»

Mond a ris war va fuch, o spia ar gwenneg lugermuz a dilee diboufa. Med netra ne fiñvas. E gwinonez, n'on-doa ket kredet kement-se e welfem eun dra bennag oh en em ziskouez.

On daou zell a gejas hag e c'hoarzjom diwar-benn ar farsadenn vugale-ze. Touch a ris an diretenn war he genou.

–« Arabad eo! a reas va mamm. Goustad, pe e tiflipont kuit! N'ouzez ket c'hoaz pebez loened lijer eo ar gwenneien... Galoupad a reont ken buan, ruill a reont, – hag e reont!»

Daoubleget edom o hoarzin. Rag ar vuhez he-doa desket deom mad, pegen buan e ruill an arhant!

Pa oem siriuz adarre, eh astennis va dorm evid trei an diretenn war an tu all.

–« Hopala!» a grías va mamm adarre.

Aon a reas din, hag e sachis va bizied ken prim ha m'am-befe touchet eur billig tomm-bero.

—« Taol evez, dispigner bihan. Nag a bres az-peus da forani anezo. Keit ha ma kuzont amañ, ez int deom. Lez anezo da jom aze eur pennadig c'hoaz, rag, gouzoud 'rez, me zo ' vond d'ober ar houez, hag e rankan kaoud soavon. Seiz gwenneg 'm-eus ezomm d'an nebeuta, 'hend-all vez ket roet din. Tri 'm-eus dija; ezomm 'm-eus euz ar pevar all a zo kuzet amañ en ti bihan-mañ. Amañ emaint o chom, med ne fell ket deho beza direnket pe 'vez droug enno hag e tiastont kuit da viken. Taol evez mad eta, rag an arhant a zo fier hag e ranker mond gouestad dezañ... Enor a ranker rei dezañ. Kounnari a ra evid an disterra tra, evel dimezelled ar maner. N'anavezez ket eur poz bennag, evid ober dezañ dont er-mêz? 'giz ma vez greet d'ar velfedenn dont er-mêz?»

Ped gwech n'on-eus ket c'hoarzet e-pad ar haketaj-ze? N'ouzon ket, med ar mod-se da bedi ar velfedenn da zond er-mêz a oa ken farsuz!

—« Er-mêz, tata gwenneg, dont a ri?
'Mafî an tan 'barz an ti!»

Hag e troholien an ti bihan.

Bez' e oa aze eur bern loustoni, med pas an disterra gwenneg. Va mamm a dourbapas e-barz, he genou a-dreuz... Netra da ober.

Dastum a ris toud va braoigou hag o lakaad e-barz an diretenn. E-keid-se, va mamm a brederie ken na strake he fenn. Daoust ha n'he-doa ket, marteze, lakeet he arhant tu bennag? Med n'he-doa tamm soñ ebed.

Eun ide a vroude ahanon.

—« Mamm, gouzoud 'ran peleh 'z eus arhant.»
—« Peleh 'ta, va mab, ma klaskin anezo a-raog ma teufent 'vel erh.»
—« 'Barz an armel-melezour, 'barz an diretenn.»
—« O va faour-kêz bihan, eûruzamant 'peus ket lavaret din kentoh, 'hend-all n'on-defe ket bet anezo ken!»

Sevel a rejom en or zav ha mond d'an armel-melezour — n'he-doa melezour ebed pell a oa. Koulskoude, e-barz an diretenn, ez edo ar gwenneg a ouien. Tri devez a oa ma oan bet o klask e laerez, ar gwenneg-se, heb kredi henn ober. Prenet em-bije bet bonbonou m'am-bije bet kouraj.

—« Setu dija pevar gwenneg! Arabad dit ober bilou, ar peb gwas-a zo greet. Ne vank nemed tri din. Pegwir, e korv eun eur, ni 'n-eus kavet ar pevar gwenneg-se, ni 'no an tri all. Ha neuze e hellin ober va houez a-raog emberr. Ale, buan, marteze e kavim en tirennou all.

O! ma vefe bet anezo en tirennou all!... Rag an armel-melezour he-doa bet servichet e-barz tiez ma oa eur bern traou da lakaad e-barz. Mez ar paour-kêz paour ne oa ket gwall leun en on ti-ni!... Bez' e oa ken reuzeudig, ken preñvedet ha ken tohor.

Va mamm a zistage eur zarmon gand peb tirenn.

—« Honnez a oa eun diretenn binvidig, gwechall. Homañ 'n-eus bet jamez netra 'bed. Honnez a oa atao leun a zle... Ha te, paour-kêz paour, 'peus ket bet jamez eur gwenneg toull. Ha 'po ket jamez ken, te a zalh or mizer. Tañpir 'vidout, roez ket din pa houllennan diganez. Honnez eo an hini binvidika », a gris en eur hoarzin, hag en eur zacha an diretenn 'traoñ ha n'he-doa foñs ebed.

Lakaad a reas anezi endro d'am gouzoug ha ni da azeza war al leur, oh horjella gand ar c'hoarzin.

—« Gortoz, emezi en eun taol-kont. Ni 'no arhant dioustu. Me gavo, e chupenn da dad.»

Bez' e oa tachou sanket er voger ha chupennou a-istribill outo. O burzud meurdezuz! O lakaad he dorm 'barz eur hodell, va mamm a dennas dioustu eur gwenneg er-mêz.

Ne helle ket kredi ar pez a wele.

—« Sell 'ta! a gris. Setu, ped 'ra an dra-ze dija? Ne deuom ket a-benn da gonta 'nezo. Ùnan, daou, tri, pevar, pemp... Pemp!

Ne vank nemed daou. Peseurt eo daou wenneg? Netra! Leh ma oa pemp, e vo daou all, yan 'tao!»

Furchal a reas piz toud ar godellou, mez allaz, en aner! Memez he gwella farsadennou ne helljont ket dedenna unan muioh.

Ar reuz hag ar striv o-doa treset bleuniou-roz ruz braz war diou-jod va mamm. Divennet oa bet outi labourad, klañv e koueze gand al labour. A-dra-zur, an dra-mañ a oa eul labour disheñvel. Ne heller ket divenn diouz den ebed klask arhant!

Dond a reas poent mem-vihan, ha mond a reas d'e-biou, zoken. Tost 'oa d'an abardaez. Va zad en-defe ezomm eur roched war-hoaz, ha ne vije ket gellet gwalhi! Dour ar puñs n'eo ket a-walh evid kas kuit an tachou lard.

Souden, setu va mamm o skei ouz he zal.

—« O! genaouegez ma'z on! 'M-eus ket sellet 'barz va godellou zoken! Ha kement ha soñjal, deom da weled!»

Ha dao heb tortal. Ha setu ma kavas eur gweneg. Ar c'hweh-ved.

An derzienn a grogas ennon. Ne vanke ken nemed unan.

—« Diskouez da hodellou, te iveau. Marteze 'z eus unan 'barz iveau.»

Va godellou... Diskouez a hellen anezo kement ha ma karen, goullo edont.

An noz a goueze ha ni a oa aze gand or c'hweh gweneg, ken didalvez ha ma n'on-defe bet netra 'n oll. Ti ar Juzeo, kred ebed, hag an amezeien a oa ken paour egedom-ni. 'Lato 'z afem ket da houllenn eur gweneg diganto!

Ne oa netra d'ober, nemed c'hoarzin a-greiz kalon euz or mizer.

Va mamm a oa kazi mezvez, kement e c'hoarze.

Neuze e tigouezas eur hlasker-bar. Gand e vouez war-gan, e tiskanas klemmvanou braz.

—« A-walh, va den! emezi. Kollet 'm-eus toud va hanter-devez, ablamour 'vank din eur gweneg 'vid va hanter-lur zoavon.»

Ar hlasker-bar, eur hoziad e vizaj seder, a zellas outi gand daoulagad souezet.

—« Eur gweneg?» emezañ.

—« Ya.»

—« Me ro unan dit.»

—« Neuze 'vad! Goulenn an aluzenn digand eur paour!»

—« Lez, va merh, ne ray ket defod din. Ne vank din nemed pal an touller beziou. Gand an dra-ze e vo barreg an traou.»

Lakaad a reas eur gweneg en va dorm ha mond kuit, o stleja e dreid hag o tistaga meur a vennoz-Doue hir.

—« Doue ra vo meulet!» eme va mamm din. « Red 'ta buan...»

Chom a reas a-zav en eun taol-kont, hag e tiskolpas eur mell c'hoarzadenn.

—« Disteñget! Ne hellan ket gwalhi ken, noz eo ha n'eus ket eur veradenn eoul el lutig.»

Mouga a ree kement e c'hoarze. Eur vougadenn fall, poaniuz. Mond a ris da harpa anezi; heja a reas he fenn meur a wech en he daouarn hag eun dra bennag tomm a ziveras war va dorm.

Gwad oa, he gwad karet ha santel, gwad ar vaouez a ouie c'hoarzin ken mad, evel ma oar kalz re nebeud a dud henn ober, zoken e-touez ar re baour.

Szigmond Móricz (1879-1942)

Skrivagner hungarad.

Troet diwar ar galleg gand **Job Abasq.**

Gand aotre hegarad an Embannaduriou **Corvina**, Budapest.

Hekleo Traoñ-Bouzar

XVI

Ma lavarfen eun dra bennag bremañ war gwiskamant on tud-koz. Pe-naoz e oant gwisket, milinerien Pont-Prenn? Saig an Hamoun an Ti Braz, mèr a-raog ha zoken c'hoaz goude an Dispah braz, Lom ar Perrus, e vab-kaer, Noun ar Hervorgant. Ha goude ar re-mañ, eur mab-kaer all c'hoaz: Fañch al Leskop lesanvet iverz Fañch an Aotrou, gwaz Seza Kervorgant. Ne dileent ket beza ken disheñvel-ze etrezo e-doug eur hantved pe vuioh!

Gweled a ran anezo gand o bragou braz, morzedet fonnuz, ledan ha dalc'h war o hov milinerien gand eun ibil beuz: eun tammig troell da ober bontonenn. An ibil-ze a zee a-dreuz eul lagadenn neudet hag a dreuze da genta eul lagadenn all diouz an tu all e-barz an danvez. Setu aze? Kompreñ a rit!

Ma c'hoarveze avad dezo beza paket eur banne strob-Jakez, n'oa ket dièz tamm ebed da eur paotr fin sacha kuit an ibil-ze! Ne oa ket c'hoaz kalz a vontonou! Hag e koueze stal ho pragou, na petra 'ta, war ho potou!

Ar bragou braz a ziskenne just dindan ar pennou-glin. Izelloh o-doa evel loerou danvez stard laset a-hed o hov-garr beteg o zroad. Hemañ a oa en noaz, da vihanna war ar pemdez, ha renket brao e botou karget a golo dindan ar seul, gand eun torch foenn troet kaer war chouk an troad. A-dreñv ar votez, ar holo a oa dibennet kaer war rabat endro d'ar seul. Ar botou a oa tachet mad, gouest da vond da beb leh heb dirapa, zoken e skalierou ha solierou an tiegeziou.

Rocheted mad oa ar baotred, dindan o chiletenn diveñch, hag eun all war-gorre gand meñchou bontonet war an arzorn. War ar penn bleveget fonnuz, evel hirio ar re yaouank, an tok leonad gand e voulouzenn ru-

bannet. Toud an dra-ze a oa a liou teñval a-walh, zoken ha pa ve ar bra-gou braz e liou sklérroh. Bez' en-doa eun doare kempenn en dillac-ze, daoust ma'z oa heb « fantaisie ». War-gorre an dra-ze e llee beza eur belerinenn evid an amzer fall.

Ar merhed a oa iverz rochedet grozig a-walh. War-gorre, eul lostenn greet da badoud, hag eur zae meñchedet greet gand gloan deñved, ha laset en a-raog. Eur mouchar bihan war o skoaziou paket e Bennou war an a-raog dindan eun tavañcher laset en a-dreñv kein. Loerou gloan ha botou-koad evel ar baotred. War o fenn eur hoef rouz war ar zizun dreist-oll.

Abaoe 1870, me zoñj ha marteze zoken a-raog, bragezeier ar wazed a astenn beteg an traoñ. Mez war ar pemdez, traoñ ar bragez-se a zo laset evid tapa nebeutou a bri er goañ. Da zul ar bragou a zo du riñ-sennet e voulouz bebi eil gand an danvez. Aze avad, ar bragou pont a zo gand pateled da zevel, bontonet a bebi tu war ar groazleh. Diwezatoh eo e tevio or bragezeier toull beoh, anvet eve-se dre amañ! Ne zaleur ket ar wellaenn!

Ar boutou-koad o-deus eun torch ler du da zul hag er foariou-marhajou. Perag avad int anvet amañ boutou Kerne, hag e Kerne boutou leonad? C'hwì henn larou din! Ar jilettenn a zo atao mañchedet mad ha bontonet a-rez an dorn. Ar jilettenn a gloz beteg ar gouzoug mez e nebeudou e raio plas d'ar bennid: eur plastron a gemero zoken diwezatoh eur gravatenn-valafenn! Godellet mad eo bremañ ar jilettenn: er godellouze e yelo aliez meudou an daouarn a jomo a-blad war gov on den, sonn e benn gantañ da varvaillad e teodet-mad-a-zen... ma'z eo..., en ostaleriou pe war ar blasenn foar.

An tok du a ledanna bemdez, voulouzennet kaer eo; da vihanna da zul, gand eur blouk alaouret a-dreñv an tok, war ar rubann hir voulouz iverz o koueza war gein ar paotr. Ker e koust, mez zoken ar re baour o-devez o hini, kousto pe gousto! Hola! N'eus Leonad ebed heb e dok rubannet hir! Mez hemañ, kanfart Bro-Leon-Izel, a jom pell-pell c'hoaz warlerh gwiskamanchou paotred Kerne, ha pa ve gantañ d'e harpa d'ar foariou. e benn-baz a gustum!

Ar merhed iverz a jom gwisket dihabask. Al lostennou a zo voulouzennet evel just. Ar mouchar a zo bremañ teir pe beder gwech brasoh, hag a gemit frañch dantelezet. Kemered a ra dreist-oll ar chal tapis broderez e-leiz, diskennet izel-kenañ da zizelei ar chouk, hag iverz emañ e meur a liou. An tavañcher e sezenn bremañ a ziverra avad evid lesker gweled al lostenn voulouzennet. Eur bateled a zo deuet d'an tavañcher. Hag a holo bremañ evid eul lodenn vad euz ar bruched. Spillennet eo a bebi tu izelloh eged skoaziou ar plah koant.

Éur jadenn arhantet a ziskenn tro-dro he gouzoug war an tu dehou d'ar bateled, e leh ema ar montr, ma'z eus unan e penn ar jadenn! Ar bouteier ler a deu... Faltazi a zo sur, evel gand bouteier ler « gouig-gouig »! Ar seulioù o-deus eta eun dra bennag da ober an trouz-se, en eun ampoent ha ne bado ket.

Ma teuom d'ar hoefou, ar re-mañ a zo gwenn bremañ, ampezet mad, ha brodet muioh-mui war an tal evel er greizenn. Ne holo mui ar bleo oll, mez sikour a ra da lakaad anezo da dalvezoud. Da vihanna abaoe penn ar hantved-mañ, ar merched yaouank a zo gwisket oll e gwenn, d'ar pardoniou, diou pe deir gwech ar bloaz, evel plahed nevez. Priñsez gand o lostenn, mouchouar, tavañcher hag ar gornetenn brodet gwintet uhel war o fenn, evel an Dukez Anna gwechall goz.

E-touez ar vugale evel el leh all, ar baotred beteg sez vloaz meur a dro a zo lostennet c'hoaz pell hag hir, hag a dorre he fenn d'o mamm, anad deoh, beteg ma vezint bragezet! Penaoz na ve ken? Dreist-oll pa deux eur gouel braz bennag. Neuze e vezent dilostennet. M'en-dije azgoulenet! Nag a lorr dioustu neketa en on den deuet bremañ da waz! Ha kement a foug ennañ o vond war an hent...

Deom da draou all. War bord an hentchou, da zelled ouzouh beb kant metr, e oa berniou mein diouz mangleuz Pont-Prenn, diskarget a-garradou, mez c'hoaz da derri. An torrer-mein a due abred diouz ar mintin gand e bodadig soubenn da domma. Hag e vezetenn gand bara-kig evid e vern. Hag evel just, eur zahad foenn da lakaad dindan e zaoulin, e vorzol hag e lunedou orjal da ziwall e zaoulagad diouz ar strinkachou mein. Ar paotr a ouie an oll geleier gand tardig kement hini a due gand e garr, pe c'hoaz hepken gand e falz, pe e forh. An du d a gemere o amzer brao neuze, n'eo ket evel bremañ! Hag etre daou, ler d'ar vein gand ar morzol, pe gand an horz. Ar bae a oa heñvel pa bade hir al labour, pe e veze lipet buan. E bae a oa dre garrad mein torret. Evel-se iveau evid an tenner mein er vngleuz.

Evel-se eo bet gwellaet kalz an hentchou tro-war-dro. Mez e penn kenta ar hantved c'hoaz an hentchou a oa fall, zoken an hentchou a anvom an hent braz. Evid dont da Dreouergad oa red deoh tremen war gouzel meur a vaochadell, lakeet aze da vreina evid ober eur seurt teil yen, e uhelder meur a diegez.

Ar weturiou gand resortchou ne deuent nemed goude ar vrezel deg ha tri-ugent. Setu a-raog aliez ez eed war loan: ar vugale vihan a veze lakeet e panerou bras starnet a beb tu war eur bas taolet war gein al loan. Ha yao war a-raog er poullou dour hag er poullou pri er goañv. Rojou ar hirri a oa aliez eun eston o gweled goude beza bet er raoñvilli, donder

ar skinou, hag a-wechou zoken beteg an ahel.

Peb beleg, peb medisin zoken, en-doa e loan evit mond ha dont dre ar mèziou, er parrezioù meur, atao evel hirio astennet war meur a leo, mez heb on hentchou kaer. An tiez a oa aliez koz iveau halz anezo. Ha meur a hini zoken er bourkou en eur stad paour a-walh, gand meur a dro o skalierou mein en diavèz da zevel er zolier, pa oa unan.

Kalz peurien, niveruz zoken, a ree an dro c'hoaz e penn kenta ar hantved-mañ, bemdez e tu pe du da astenn an dorn, da houllenn aluzenn eur vozad winiz. Beteg ennom eo deuet brud paourenteud tud meur a barrez war-dro, daoust da ospital Plougin, pe Lokournan, pe Lanniliz a ree ar pez a hellent. Evid bihannad niver a gesterien e oa goulenet digand an tiegeziou digaou a aluzenn hreun eur wech ar bloaz d'an tiez-mañ. Ewel ma oa goude 1904 pa oe red ober ar gest a ed evid ar beleg en e barrez, goude disparti an Iliz ha renerez ar vro. Douar ar Zant eet gand ar hournamant, ar beleg n'oa mui mod all ebet evid beva, nemed sikour vihan liorzh ar presbiter, gand muioh pe nebeutoh a legumach.

E-touez ar re vihan ez eus bet atao iveau evid farsal diwar o houst o-unan pe ar re all. E Maner Langiouez, ar maner pñividika e Treouergad, hag a galz zoken, e veze bevet zoken goude an Dispah Braz, kalz tud reuzeudig. Daoust ma ne oa mui aotrou ebet nemed Alain Labbat, hag e baotred-kaer, paotred Keruzog: ar Penned hag a zalhe an tiegez braz, ar re-mañ a zalhas stard d'ar hiz. Mez elevatoù an droeren n'edont ket atao evid meuli an du d a roe dezo goulskoude kement.

Unan bennag euz ar re-mañ a glaskas diskouez n'oa ket dall war ar pez a veze roet dezñ, hag... ar pez a'z afe eun deiz bennag war daol an ozah. Hemañ a gemere da domma e toull an tan, e traõñ an ti gantañ o poazad boued chatal, goude koan. Ha setu an tommur da houllenn petra a oa a-uz o fri, e-touez ar moged er chimilar, en eur ziskouez c'hweh pe zeiz anduilenn nevez lakeet er skourr ha c'hoaz nebeud modeget.

—« Hañ! eme an ozah goapauz, ar re-ze eo an èlez a welez er baradouz a dre douez moged ar hloar! —« A! eme egile. Mad! Neuze ar re-mañ a die beza ar zent!, en eur ziskouez meur a anduilenn all duet mad. —« Ya! Sur! eme adarre an ozah ha ne gave ket èz ar gaoz, en eur gemered er heuneud eur pennad baz kaled, « hag hemañ a vo bremaig an Tad eternel heuneud eur ziwallez! » Hag hemañ a ginnige bremañ e vaz dezñ evid e zichegez.

An oll a yeas da gousked: an ozah d'e wele kloz gand ar wreg. Hag egile war ar holo er hraou. Antronoz vintin, ar hñasker bara a gimiadus ar wreg kerkent ha ma savas homañ o lavared dezi gand eur vouezig flour: —« Mond ran en hent gand an èlez hag ar zent! Bennoz Doue deoh.

An Tad eternel ra jomo ganeoh!» Dijuni a reas, war a leverer, e poull-kanna Kergov, gand eun anduillenn griz en-doa diskrohennet eno.

Atao emaom war an hentchou, mez bremañ kalz tostoh deom. Ped gwech on bet war vale e Brest? Mond ha dont? Peder pe bemp gwech, gand eur wech bennag o tond diouz ar skolaj evid Pask. Mez muioh kalz gand ar wetur, ha kalz muioh c'hoaz gand an otokarr. Diou a oa oh ober marhajou Brest ha Lokournan, evid or hornig bro goude 1920. Da Vrest beb gwener ee merhed meur a diegez a Dreouergad gand paneradou amann ledan-kenaï, hag a viou, karget mad a-wechou. Mez aliesoh hanter houllo hag ouspenn. Ar baner zu gwechall a oa êsos gand eur golo mad warni. Lakeet oll war doenn an otokarr, harpet mad rag stroñs a oa, hed-a-hed war ar rizenn barrenn houarn. Mez n'oa ket druz ar stal atao. Ha red oa goulkoudre mond gand nebeud, anez, petra 'vije lavaret euz an tiegez? Douetañs a vez a-wechou na ve lod panerou hanter garget gand tammou rabez da ober pouez! Soñjt 'ta!

Erruet e Brest, ar panerou a dueu d'an traon gand ar riskl da gaillara an amann. Hemañ a vez meur a wech tañveet en eur gemered eur begadig gand eur spillenn, en eur jipoti priz ar goueriadez. Gwerzet oa mañ' oa mad, na re zall, na re hoular. Ha beb nevez-amzer, e teue e briz da netra pe dost.

N'eus forz an dra-ze bremañ. Kaoz a veze en otojou-ze, uhel hag e-leiz etre ar merhed hag a-hed an hent. C'hoarz iveau, da vond diouz ar mintin ha da zond endro a-benn peder eur. Unan bennag a veze draillit mad e gein dezañ douetuz: —« Che! N'eo ket gwir!» —« Pa lavarant dit, Seza!» —« O! Neuze eo ar wirionez, sur! Hañ! Digoef a ra iveau! Mije ket soñjet! Da beleh ez a ar bêd hirio?...»

Da zond d'ar gêr avad kalz nebeutoh a stamm lerou! Ha journaliou sizunieg evel ar Hourrier hag ar Petit Breton a vez sellet piz warno. Lod en em gemere evel o klask laou d'ar marmouz, hag e vez lakeet lunedou war beg o fri, o kendalh da varvaillad ganeoh hag o sellou ouzoh dre war o gorre.

D'ar zadorn, e vez eun tamm remork war-lerh an otokarr evid lakaad kajedadou moh bihan. War doenn an oto pa vez red, hag ez oa eun dorjier pa dueu troaz ar moh da zivera war ar hostezioù. Eur wech bennag e vez c'hoaz eul leue strobet etre treid an dud, hag oh ober eun tamm c'hwez vad bennag! Paneradou yer iveau, eul lapin bennag, palevarziou kig moh liñseret evid mond d'ar hohi.

An oto karget mad a 'z ee e-biou, gand taoliou korn e kement korn-tro, d'ar gweturioù dre loan a dueu iveau niveruz gand kajedadou moh, gand

leueou, panerou, kig moh... Hag afeiz a-walh, eur veoh nevez hal, o tond da heuill ar wetur, e penn eur gordenn. N'oa ket ral gand unan bennag war he lerh evid ober dezi bale taeroh. Ar gêz, karget gand he lêz, he zez ront evel eur zah! An dra-ze evid he lakaad da dalvezoud ha kaoud anezi gwelloh priz.

Kezeg bihan kabestret euz lost o mamm, pennfollet oll gand an oll draou a hoarvez ganto en deiz-se hag a houriche a-wechou evel e gwir daleou. Ar gweturioù hag al louached a 'z ee d'ar marchosiu, a-dreñv ostaleriou ar plasennou. Ar chatal da werza a yee d'ar plasennou el leh ma oant staget ouz ar ruillennou pe barrennou stag evid ar peb brasa euz an deiz, hag heb an disterra tamm! An dud a 'z ee da gemered eur borsion stripou pa veze echu ar marhad ganto. Mez aliez iveau hebken eur banne kafe gand bara hag amann, hag evel just evid ar wazed meur a werennad win a-hed an deiz.

Unan anavezet buan ganen, mousig c'hoaz war ar ru e Lokournan, oa Paotr ar Plakou. —« Plakou! Plakou! Plakou bihan ha plakou braz evid ar hirri hag ar chas!» a lavare beb an amzer kreñv ar paotr koz. An dud e gwirionez o-doa ezomm anezañ. Rei a reent dezañ o ano, hini o hêr hag o farrez. Hag hemañ a renke brao kement-se war tammou ziñk kempenet braoig a-walh.

War ar plasennou a-hont, pep hini a jome gand e aneval. An drafikerien a ree aliez o lezenn pa veze chatal, hag ar hour a ziskenne. Med a-wechou oa ar hontrol, ar hour a oa savet abaoe ar foar ziweza e Lezneven pe leh all, ha ne ouieh ket c'hoaz. Setu ma c'hoarvez ganeoh eun trafiker bennag war an hent a-raog da houllenn ho priz. Hag e helleh beza paket e ger o houllenn izel. Goude-ze, depitet, e weleh ar hour o sevel c'hoaz edoug an deiz, dreist-oll ma teue nebeud a jatal. Fall e veze ho penn evel just!

An drafikerien a oa eur bern finesaou oh ober anezo... hag a dueu dezo euz an diaoul! O zeodou n'edont ket en o godellou, seblantoud a reent ober goap gwall aliez, pe c'hoaz ober fae a-wechou all ha foutre!

—« A 'ta, paotr koz, pegement da vioh treud?» —« Asa! bezit rezonabl bremañ! Pegement?» —« Sellit, me a laka an daoufarz deoh diouz ar pez a houllennit. Ha ne ran ket a hoap ouzoh, kredit ma kirit!» —« Evid an dro ziweza, rag n'em-eus ket a hoant lezel ahanoh da vond d'ar gêr adarre gand ho koz aneval, pegement?»

A-wechou e choment sebezet eun tammig o weled unan yaouank gand e gajedad moh, pe e aneval: —« E peleh emañ da dad, mabig?» a houllenn eun trafiker digand va breur er blasenn gand e veoh nevez hal hag

e leue. Greet en-doa e goñje, mez eun dremm yaouank-kenañ en-doa.
—« Va zad, emezañ, er gêr! Perag?». Evel just, ar paotr yaouank a oa lorb
ennañ da veza aze bremañ, evel iveau diouz an noz, da veza gwerzet e
veoh kalz kerroh egred n'en-doa kontet e dad.

Pa veze greet an afer goude beza lopet e daouarn an eil egile evid akordi,
e veze eur banne. Ha beteg a-nevez, ez oah paeet e mounéiz dioustu.
Aliez iveau e teue an drafikerien da haloupad an tiegeziou. Trafikerien
moh dreist-oll. Ober a reent an neuz da vond kuit meur a dro o krial:
—« An hanter re ger!» Hag o klemm e kollent o devez. Va zad a lavaras
da unan eun devez: —« Mad! Cheñch micher neuze!» Setu ar pez a dilee
beza greet maread anezo.

Nevezaduriou iveau evid gwellaad ar mod d'en em sklérjenna. Goude
ar harbur hag a oa kalz gwelloh, on-eus ranket gedal 1950 evid kaoud
ar sklérjenn dredan en on tiegeziou. Pell a oa goulskoude, er milinou a
droe c'hoaz, e Plougin, e weleñ dinamoiou o trei hag o rei goulou. Ma
hellfem da vihanna ober trei eun dinamo oto evid karga dastumerien-
aku! Setu aze penaoz e klaskem trei an dra-ze dre an avel.

War chimilar ar hreñch e troas iveau eta eur seurt milin avel. Aliez, ne
droe ket a-walh evid karga a-zoare. Ha pa dueu avel hagn, e tirolle aliesoh
egred d'he zro, hag e yeas meur a dro e mil tamm! En desped da galz a
boan... ha zoken a riskl... Nebeud-kenañ a frouez!

L. Conq.

Notennou:

strob-Jakez: eur banne strob-Jakez a zo eur banne lagoud pe odivi.
e teodet-mad-a-zen: Fañch a zo eun teodet-mad a zen! helavar!
baochadell: ar gouzel taiolet er vaoz da ober teil yen.
Douar ar Zant: douar bet roet d'ar barrez hag e ree beva ar person beteg
neuze.,
paket e ger: beza paket e ger oa gwerza re varhad-mad gand eur gouleññ
priz re izel dre ziouziegez euz ar hour, ar priziou, er foariou.

O haloupad war henchou Breiz-Izel

Eun enklask war ar brezoneg

VIII

Med peurliesa, e vezent digemeret mad. Lavared a hellan zoken e veze
kontant an dud o weled ez eo deuet a-benn ar fin ar re e karg dindan ar
gouarnamant da ober eun tamm stad euz ar brezoneg hag ez eo echu marte-
ze an amzer ma klaskent kentoh e ziskar.

Ouspenn e vezent laouen, pa ouezent e heilent, o respont da houennou
an enklask, renta servich da vistri vrezoneg ar Skol-Veur, d'o studieren ha
da gement hini all a zo douget da studia ar yezou keltieg.

An dra-mañ a gonte a-leiz evid meur a hini. An dud o-deus bremañ tri-
gent vloaz pe ouspenn a chom c'hoaz stard en o spered hag en o halon
ar c'hoant da renta servich d'ar re all pa hellont. N'eo ket bet, ne vo ket zoken,
ampoezonet o spered nag o halon, evel re meur a baot hag a verh yaouank
gand an diotachou o-deus klevet endro dezo, eun nebeud blosavezioù 'zo,
hag o-deus o lakaet da ober fæ war an dud all nemed re o oad, pe evel re
lod all gand ar c'hoant da hound arhant n'eus forz penaoz hag a laka anezo
da zerr kloz dor o halon evid kement den all a zo.

Med eun dra hag a dalve kalz muioh evid lakaad ahanon da veza gwelet
mad dioustu e oa ar fed ma kaozeen kerkent brezoneg gand an dud. An
dra-mañ eo a veze ar gwella. Lakaad a ree koulz lavared atao an disfiziañ
da vond kuit. Perag? Abalamour ma veze bet re aliez c'hoariet troiou-kamm
dezo gand tud deuet euz kér, gand tud hag a oueze kaozeal brao dezo e
galleg, brao a-walh evid touella anezo hag o ruilla beb tro. Meur a hini dre
ar vro a zo c'hoaz merket o spered gand an dra-ze.

Nevez kontet em-eus ar pez a oa en em gavet ganen gand ar vaouez-se (he merh hag he gwaz) hag a ne felle ket dezi va digemeret en he zi hag a gave gwelloh kas ananon da di he amezegez. Med estregeti em-eus gwelet evel-se. En eur barrez all, e bord ar mor, an aotrou mér e-noa lavaret din mond da gavoud eur pesketaer hag a anaveze mad. —« Hennez, emezañ, pa deuoh euz va ferz, a houzañvio dioustu respont d'ho koulennou. Evid hoh er klask e vo euz ar re wella toud. Ne oar nemed brezoneg. Eun dra a zo goulskoude hag a zisplijo marteze deoh: n'eo ket gouest da lavared daou her heb ma teufe gantañ pe „hast“ pe „nondiedie“. Ne baouez ket da behi. Ma helloh gouzañv an dra-ze e klevh gantañ eur brezoneg mad ha saouruz.»

Kleved eun den o pehi evel-se n'eo ket a-walh evid lakad ananon da sponta na zoken da stanka va diskouarn. Plijadur em-mo zoken o kleved anezañ. Hag ez an da glask an den. Kavoud a ran an ti heb poan. Pa dostaan, e welan anezañ o palad e jardrin. Ar hleuz a zo izel. N'eus warnañ nag eun drezzenn nag eur bod sperrn nag eur bod lann.

Eul lamm dreistañ hag emaoñ er jardrin e-kichenn an den. Unan braz eo, eun tamm brao a oad dezañ dija: deg vloaz ha tri-ugent da nebeuta, med kreñv eo c'hoaz ha divorfil. Mond a ra buan ar bal gantañ endro. Paouez a ra pa wel ananon. —« Bonjour », a lavar din. —« O! a respontan dezañ, n'eo ket da deoh mond e galleg ganen. Gouzoud a ran brezoneg koulz ha c'hwi. Deuet on zoken da glask kaozeal brezoneg ganeoh, da glask ober eun en-klask war ar brezoneg. An aotrou mér eo e-neus lakaet ananon da zond beteg ennoh. Lavaret e-neus din e ouzoh mad or yez goz. Ma koñzantit respont din, em-eus meur a dra da houllenn diganeoh. Va goulenou hivat ket diéz. Sur on ez oh gouest da respont dezo oll.» —« Me, aotrou, ne houllennan ket gwelloh egred ober plijadur deoh peogwir oh deuet a-berz an aotrou mér. Deom d'an ti,» a lavar din.

Med n'e-neus ket echu da lavared an dra-ze pa en em gav e hwreg. Nag eñ na me n'on-oa gwelet anezi o tond. Tro e oa on hein dezi.

Dirazom emañ a-greiz-toud he lagad warnom. Ne lavar ger ebed. Plantet e chom eno solud, war he boutou-koad melen-ruz, evel skosenn deo eur wezenn goz. Rag n'eo ket braz. Ront eo kentoh evel eur vaouez hag a gav mad ar banne kafe hag ar houignou. Da weled, n'eus buhez ebed ken enni nemed en he lagad du hag a bar stegn war he gwaz da genta ha goude warnon. « Setu amañ, a zoñjan, eur glujar hag a ne dile ket bez a brao rankoud kaoud afer gantil! Farsuz eo, da vihanna evidon-me, he gweled evel-se. Evid he gwaz n'eo ket heñvel, rag spontuz eo pegen pinouz eo deuet da veza en eun traol kerkeut ha ma 'n-eus gwelet anezi en on-hichenn.

Dirazi emañ evel eur bugel aonig paket oh ober eur zotoni bennag. N'eus ket da veza estonet, rag me zoken a zant koulz lavared he daoulagad o skei warmon ken stegn e teuont. Sur on, ma hellfe tenna ganto warmon, e rafe dioustu heb truez ebed. He faour-kêz gwaz a zo eet toud e nerz digantañ abaoe ma 'n-eus gwelet anezi eno. Diskaret he-deus anezañ.

Hi, er hontrol, a zo dastumet toud he nerz enni, prest da daga. Goulskoude e heller gweled ez eo debret er memez amzer he spered gand eur guriozite iskiz. Rag klevet he-deus he gwaz o pedi ananon da vond d'an li.

Med war ar poent-ze n'eo ket tost dezi koñzanti. —« Nann, emezi, an denañ ne deuio ket d'an ti. Ne chomi ket zoken da gaozeal gantañ. Daoust ha gouzoud a rez petre eo deuet da ober?» —« Ya, emezañ, gand eun tamm mouez dister. Deuet eo da ober eun enklask war ar brezoneg.» —« Eun en-klask war ar brezoneg, petra ar foeltr eo ar zorhenn-ze? Med, lakom e teufe dit respont d'e houllennou, daoust ha gouzoud a rez petra a ray-eñ gand ar pez e-po respontet dezañ? Nann, ne lako ket e dreid en ti. Me, n'em-eus c'hoant ebed e vijes ruiillet gantañ! Ar paour-kêr den, anad eo, ne oa ket ar mestren e di, ha ne oar ket ken na petra da lavared na petra da ober. Chom a ra losteg ha pinouz dirag e hwreg. Ken farsuz eo e weled ma tirollen da hoarzin ma n'em-je ket aon da lakaad anezi da zodi gand an droug an zo enni.

War ar hazetennou e weler bremañ bemdez, deg vloaz bennag 'zo, eun toullad merhed hag a ne baouezont ket da en em glemm abalamour ma ne vez ket roet dezo nag er gér nag e-touez an dud nag en o labour ar plas a dlefent kaoud. Mad, abaoe ma ran an enklask war ar brezoneg, p'am-eus gwelet penaoz e ya an traou en tiegezioù, e teuan da en em houllenn ha n'eo ket ar paour-kêz gwazed eo n'o-deus ket ar plas a dlefent kaoud. Indi eo a dlefed klask divenn kentoh. N'em-eus bet refuz ebed digand gwaz ebed, pas unan war bemp ha kant, da vihanna pa veze e-unan er gér. Ma 'm-eus bet eur refuz bennag (daou pe dri), e teue atao digand ar hwreg. Ar gwaz, outañ e-unan, a asante atao dioustu, laouen zoken. Med pa zave ar hwreg he mouez da lavared « Nann », rouez e veze din e weled o klask mond a-eneb dezi.

Eun devez, en eun tiegez braz e bro Goueled-Leon, pa en em gavan, e kavan ar mestr azezet e-unan er gein war bank an daol vraz. Eno emañ, kroaziet e zaouarn gantañ war an daol, e zaoulagad troet war-zu ar prenest, o soñjal evel ma vije eun dra bennag o poueza war e galon. Eun den a-zaore eo da weled hag e lagad a zo lemm. N'eo ket ar henta deuet; n'eo ket bet chomet a-dreg an nor. Lavared a ran dezañ ar pez on deuet da ober: an enklask, ar goulenou. Eñ a laouenna dioustu: —« Ne houllennan ket gwelloh, emezañ, egred respont d'ho koulennou. Amzer a-walh am-eus.» Ha kerken e stagom gand ar labour.

Med neuze e teu a-greiz-toud ar hwreg er gegin. Homañ a zo c'hoaz eur vaouez gaer, ken braz hag he gwaz, kreñv eveltañ ha skañv he bale. N'eus ket eur rid c'hoaz war he fas. Plijaduruz e vije he gweled ma vije bet hegared he êr. Med n'eo ket tost dezañ beza. Kerkent ha ma wel ahanon e sav enni, sklêr eo war he dremm hag en he daoulagad, eur barrad kounnar spontuz. Chom a ra eur pennad dilavar da zelled ouzom, digor he daoulagad, heb lavared ger, kement a zroug a zo enni. —« Petra ar foeltr, emezi a-greiz-toud, emaoñ oh ober aze? Petra eo toud an ostillou a zo aze war an dao!» hag e tro war-zu ennon da houllenn diganen: —« Ha neuze, piou oh, c'hwi, aotrou?» Me, gwella ma hellan, a zispleg dezi ar pez on deuet da ober. Med hi ne fell ket dezi entent netra. Evel eur stouv, eur bond, a zo war he spred. Eur vaouez gaer ne vez ket atao euz ar re speredeka. Med kentoh e kredan ne hell ket pardonni d'he gwaz beza asantet labourad ganen heb beza bet autre diganti. Eun torfed heb pardon ebed eo an dra-ze.

Med amañ ar gwaz n'eo ket heñvel ouz hini bord ar mor am-eus kontet diwar e Benn dija. Hemañ a zo eun den hag a ne bleug ket e-giz-se. Amañ en tiegez-mañ n'emañ ket ar bragu gand ar hwreg. —« Al labour eo deuet an aotrou da ober amañ, emezañ, a zo, a gavan, eul labour mad hag ous-penn a bliñ din. N'e-peus leh ebed da rebech netra dezañ. Er hontrol eo; me am-eus c'hoant d'he weled o kenderhel gantañ.» Lavared a ra an dra-ze trañkil, goustadig, heb merka tamm ebed beza hegaset, heb sevel e vouez.

Ar vaouez, o weled he gwaz oh enebi outi evel-se, a chom sebezet eur pennad. Selled a ra outañ, difoujet he daoulagad; ne gav ger ebed da lavared hag a-greiz-toud e ya kuit gand ar foeltr, en eur lakaad an nor da strakal.

Me, a-dra-zur, n'emaon ket gwall êz em loerou, diêz e kavan beza lakaet an tamm trouz-se da zevel etrezo hag an hini a zavo goude, gwasoh c'hoaz marteze, pa vin eet kuit. Hag eh en em lakaan da ramas va zraou. Med va den ne entent ket ez afen kuit evel-se. Felloud a ra dezañ kenderhel. Kemeret e-neus plijadur o respont d'am goulenou hag e stagom adarre gand ol labour. Hemañ a ya mad-kenañ ganeom. An den a entent mad ar pez a houllennan digantañ ha gouzoud a ra respont sklêr ha net.

A-benn deg munut pe dost, souezet braz, e welan a-greiz-toud dor ar gegin o tigeri eun tamming bihan, evel dre laer. Prest eh en em ziskouez beg fri ar hwreg. N'he-deus ket gellet harpa ouz diaoul ar guriozite, en desped d'ar fulor a oa enni. Hemañ e-nez atao an treh war ar paour-kéz merhed. Kaer o-deus lavared a-dreuz hag a-hed ez int war beb tra koulz hag ar wazed, war ar poent-se ha war meur a hini all, ez int hag e vezint, kaer o-do, kalz falloñ egeto; n'eus ket unan anezo hag a ne zisloññe ket gand ar guriozite.

Eur pennadig goude, an nor a zigor eun tamm muioñ, just plas d'an daoulagad da helloud trei tenn ha stegn war-zu ennon. Goude ar penn ne zale ket da zond a-bez ha prest toud ar horv war e lerh hag ar vaouez, serret an nor ganti, heb ober trouz ebed, a ya goustadig ha sioul da azeza war eur gador er horn tosta.

Ne chom ket pell eno. Dond a ra da dostaad ouzom, euz an eil kador d'eben, ken sioul atao, evel eul laer o klask mond da lakaad e graban war eun dra bennag, ha d'ar fin e teu da azeza ouz an dao, war ar bank, e-kichenn he gwaz.

Eno e hell eur pennad derhel he zeod, med an dra-mañ ne bad ket pell. Dond a ra dezi a-wechou, lant da genta, klask respont e plas he gwaz pa deu dezañ beza nehet ha goude, deuet da veza hardisoh, klask respont arozoañ. Beb an amzer, pa 'nez-eñ respontet, e sav c'hoant ganti lavared eun dra all ankounac'hant gantañ.

An dra-mañ a zo evidon-me eun dra euz ar re wella: lakaad a ra etrezo eun espes gwarizi hag e klaskont respont an eil hag egile. Eur blijadur eo o gweleñ hag o hleved. Pegement a chefchamant a zo deuet en eun taol eur vaouez! Difiziu, grignouz, prest da daga a-raog, ez eo bremañ doñv ha zoken hegared. Pa'z eo echu an enklask ganen, em-eus zoken ar blijadur da weled anezo laouen o kinnig din kemeret an aperitiv ganti hag he gwaz hag e chomom eur pennad brao da gaozeal evel amezeien goz.

Med en em gavet ez eus ganen farsusoh c'hoaz. Eun devez, e bro-Gerne, sekretour ar méri e-noa kaset ahanon da gavoud daouzen deuet a-nevez a oa da chom d'ar bork goude beza dilezet o ziegez. « O-daou, emezañ, ez int ganet er barrez ha kredi a ran ez int mad deoñ evid hoh enklask.»

Pa'z an d'o zi, e kavan ar vaouez he-unan er gêr. An digemer a ra din n'eo ket tost dezañ beza mad. Med n'em-eus ket da veza estonet, rag, beza mal'z eo deg eur hanter dija, emañ c'hoaz o paouez dond er-mêz euz he gwele. N'eo ket gwall gaer da weled gand he bleo griz a-stalbez war he diskoad. Ouspenn e vije lavaret ez eo savet war he zroad kleiz. Ar zell a-dreuz a dao warmon a zo tost dezañ beza a-walh evid va lakaad da vond kuit heb dale. He fenn a zo hini eur vaouez hag a vez droug enni euz an eil penn d'ar bloaz d'egile. Displega a ran dezi goulskoude ar pez am-eus c'hoant da ober. Goulenou a ran diganti ha koñzanti a rafent, hi hag he gwaz, respont d'am goulenou. —« O! Nann. Ne raim ket, na me na va gwaz.» emezi krak-ha-berr. Goulenou a ran goulskoude eur wech all diganti, rag desket em-eus ob eur enklaskou ne refuz ket atao en eil taol an hini e-neus refuzet en taol kenta.

Med homañ a rank beza disheñvel ouz ar re all, kaletoh e rank beza he hrohenn hag he halon. Respont a ra din sec'hoh c'hoaz: — « Nann, aotrou, ne dalv ket ar boan deoh kenderhel da houllenn! » — « Med c'hwil, emezon, a lavar „nann“ din, evidoh hag evit ho kwaz. Daoust ha sur oh e refuzo evel-doh? Me a garfe gweled anezañ a-raog mond kuit. Marteze e hellef en em gveled gantañ. » — « Ya, marteze, emezi. Med ne hellor ket e weled. N'emañ ket er gêr ha ne vo ket distro a-raog an noz. » Petra da ober neuze? Netra, nemed mond kuit. Hag emaon dija o vond war-zu an nor.

Med eun doue a rank beza evid an enklaskerien, heñvel ouz hini ar re vezio hag a ne zilez ket anezo morsé. Ganen emañ hizio. N'em-eus ket greet daou baz, pa en em gav eun den en ti, eun den hag e-neus ar memez oad pe dost gand ar vaouez. Soñjal a ran, en desped d'ar pez he-deus lavaret din bremaig, ez eo eñ he gwaz, en em gavet eno a-greiz-toud pa ne oa ket o hedal anezañ. N'he-deus ket gellet, kerkent ha ma 'deus gwelet anezañ, mired da zerri he daoulagad, evel unan paket fall. « Homañ, ar chuchu-mañ a zo kouezet he-unan er pej e oa o stegna evidon. He gau e-neus strobet anezzi, » a zoñjan. Kavoud a ree dezi e vije bet pelloh eñ oh ober e dro.

Gouzoud a rin goude gantañ ez a bemdez d'an eur-ze da gas an diou vioh e-neus c'hoaz d'ar park e-neus dalhet evito. Peurvia e vez eur pennad mad oh ober e dro, rag (sekretour ar méri henn 'n-oa lavaret din) kavoud a ra mad e vanne. Setu e chom koulz lavared bemdez da ober eun ehan hir en ostaleri a zo war bord an hent. E hwreg a gonte, kredabl, war an dra-ze. Med hizio doue pe êl mad an enklaskerien e-neus dirafjet eun tamm e gorzaillenn dezañ, tennet outañ tentasion ar mntin ha lakaet anezañ da zond kentor d'ar gêr. Marteze e kavoh anhan gwall fall pa lavarin deoh e sav eur blijadur vantruz ennon o weled anezañ, kement ha ma n'on ket gouest da vired da lavared d'ar vaouez: — « Prest on da baria ganeoh n'eus forz pegement ez eo an den-mañ ho kwaz. Ne gav ket deoh ez eo iskiz a-walh e weled aze dirazon pa 'maoh o paouez gwarant din ne vije ket er gêr a-raog an noz emberr. » Hi, anad eo, ne oar ket ken war be broad dañsal. Chom a ra eur pennad dilavar, difoupet he daoulagad pe gand ar zouezenn pe gand an droug a zo enni. Farsuz eo goude gweled pegement a boan e kemer evit klask mired ouzin da gaozeal gand he gwaz hag evid rei da entent dezañ e rank chom sioul dirazon.

Med eñ a zo ken farsuz all e weled. Ne gompren netra ouz he fesonioù, beza ma klask, gwella ma hell, divinoud ar pez a zo bet etrezi ha me. Selled a ra ouziner, sellec a ra outi. Ez zaoulagad a dro war-zu ennon, a dro war-zu enni, ken tenn ha ma heillent pe dost treuzi on empenn deom on-daou.

Ar vaouez neuze a en em laka da hromolad eun dra bennag etre he dent. Ma ne oa ket kontant a-raog, bremañ he-deus an êr da veza eet e belbi hag

ez a kuit gand ar foeltr. Ne welin ket anezzi ken. He gwaz, pa 'm-eus displateget dezañ ar pez on deuet da ober a houzañ dioustu respont d'am goullennou heb poan ebed.

Yves Miossec.

Pevare moulladenn, nevez deut er-mêz:

Dr J. Tricoire

Komzom brezoneg: Parlons breton

Première partie

Eul leor euz ar gwella da studia ha da gelenn ar yez

Embannaduriou Emgleo Breiz

Priz: 45 lur (300g)

(Eur vinikasedenn: K.L.T.: 20 lur : Gwenedeg: 20 lur (120g)

Kristian Brisson

Ar Reder-mor

Priz Per Roy 1983

L'on a très rarement l'occasion de lire un bon roman en breton. Cela arrive, heureusement, mais c'est toujours une événement. Eh bien, je considère comme une événement la publication du roman de Kristian Brisson « Ar Reder-Mor ». Un roman modeste par la taille, mais important par l'inspiration...

Une inspiration typiquement bretonne... Une oeuvre qui honore la langue bretonne... Un écrivain de talent...

Yann Brekilen - Breizh .

Priz: 20 lur (150g)

Bokidi Kala-goañv

Touchantig e teuio amzer drist goueliou an Ollzent hag an Anaon. E-giz 'vez boaz e prenoh eur boked pe zaou da lakaad war bez ho tud-kar.

Kalz a hengouniou e Bro-Vreiz, bountet gand avel foll an tiz hag an araokadur, a zo eet da get, pe d'an nebeuta a zo war-boent mond da get; nemed d'am meno, an azeulèrèz, ar resped, ar garantez evid ar re varo, hag a zo ken krenv e-barz on eneou hag ar halonou – tud a feiz pe tud diffeiz – ma n'eo ket prest da steuzia c'hoaz ar boaz-se da vleunia ar beziou da vare kala-goañv.

Med diaoust hag e ouzit pegement a amzer, pegement a labour a zo bet red a-raog kaoud ar blijadur da zibab etre degadou seurt a vokidi?

Chom a ra er park treid-mamm* deuz ar bloaz tremenet. E Miz c'hwevrer e vez greet skoultrou-red* deuz an treid-mamm-ze, ha la-kuet e vezont da wrizenn e-barz tier-gwer-tommel. A-benn Miz meurz e vez kroget da blanta ar skoultrou-red, ha gwirizou dezo neuze, er podigou pri pe plastik hag a vo renket er-mêz dindan ster-niou-gwer*.

Neuze e vez poent aoza, kardellad, temza ha ludua ar pegadou-douar evid ma vint prest da zigemer diwezatoh ar plant kresket. Goude, e vo treset diou renkadenn dre gordenn-reza*, pevar-ugent sanit-metrai etrezo hag eun alez ledan a-walh etre an daou renkad. Djbo-uet, e kavo e Miz mae peb plantenn he flas a-hed ar gordenn, ha red e vo goude, piñsad beg ar skourr evid lezel ar blantenn d'ober strujennou* ha da zond stank. E Miz even pe gouere, e vo fardet peulioù koad, tri feul tro-dro peb plantenn, staget etrezo gand eur ziñellen evid herzel an aveliou da hija-dihija pe da foeltra ar bokidi.

Setu erruet Miz eost, ar plant da voud gwerzet trohet a zo braz dija, ar broustou a zo stummet mad, ha red eo neuze tenna al lontegou* evid lezel eur vleunienn hepken da devaad war beb brankenn...

Evel just poan a ra d'ar galon ober al labour drastuz-se: aberzi meur a vouton evid ma teufe unan en o zouez da voud an deva, ar vrava vleunienn. Eur blantenn hag a zoug pemp bleunienn a zo peurvad, med ne vez ket kavet atao kemend-all bep ploaz.

Beb an amzer e vez kendalhet da deurel temz ha ludu, ha red e vez iveau treti evid miret ar plant diouz ar mildiou hag al louedenou*, hag iveau diouz preñved hag en em houdor er broustou o krignau anezo hag o lakaad neuze eur vleunienn hanter-rojet* da zigeri. Beb an amzer iveau, e vez red kravellad ha c'hwennad etre ar renkadennou.

Pa grog ar vleunienn da darza dre he hreiz, eo poent goloi anezo gand eur zahig paper didreuzur med gouest da lezel koulskoude ar vleunienn da alanad. Evel just ne zell an doare-ober-mañ (evel an doare-ober tenna al lontegou), nemed ouz ar bleuniou bras tonket da voud trohet. Afiez e vez gwiraet ar zahigou-ze rag ne faotse ket ma veze gennet ar vleunienn gand ar baperenn...

Neuze e teu Miz here, ar glaoaj, an aveliou, ar yenijennou kenta. Taolom evez ouz ar revennou! Oazz* e vez ar bokidi d'an avel vraz, d'ar reo ha d'ar glao: goloet e vo ar renkadou bokidi gand mellou tammou nilon. Ma vije « merglet » ar petalennou evel just ne veze ket gall et gwerza ar bokidi.

Eun tammig pasianted c'hoaz hag eun nebeud deveziou a-raog gouel an Ollzent e vo adpoder ar plant bokidi bihan. Evid ar pez a zell ouz ar bokidi bras, trohet e vint ha lakaet da hortoz, e-barz listri bras leun a zour ha war-horre e vo goloet gand raden evid derhel ar hor-zennou en o flomm.

Ar glijanted a hall dont bremañ da zibab o bleuniou. Miret e vint dezo beteg deveziou an Ollzent hag an Anaon.

Ha ganeoh, peseurt hini a vo dibabet? An « Tokyo », iskiz, dezi petalennou melen-gwenn, heñvel a-walh ouz eur gwiad-kevnid misr? Ar « Gauthier » evel eur pennad bleo fuillet, meurdezuz gand he mel-fenn limestra poumner? Ar « Zorro », gell ha ruz, romanteg ha mel-

koniuz? Ar « Villa Mireille », an uhella hag an deva, darn a lavar ar vrava, med an dorrusa iveau, eur mell boulenn dez i flamm evel eun heol aour? Ar « Suzy » hag ar « Moustache », bihanoh, o-diou gwenn pe limestra, med divunioù pehini eo bleveg eun tammig he fétalennou? Marteze e kavit gwelloh kaoud eur podad bokidi simpllozh, bihanoh med niverusoh ha stankoh?... Gwenn pe rouz, melen pe limestra, kevliniz evel stereennou eun nozvez goañv, e gwirjonez an dibab ho-peus. Ha perag ne brenfeh ket bokedou da lakaad e-barz ho ti? Perag ober deuz bokidi kala-goañv, bokidi an anaon nemeden? Evid kalzig tud 'zo ema ar bleuniou-ze kenkoulz ha re all, ha bravoh zoken evid ficha eur gambr... Ma'z eo romanteg ar re rouz ha mel-koniuz ar re limestra, ar re velen a zo ken skeduz! hag o c'hwez, kreñv ha pebret, a zigor ho fronellou evel eur bouillad ér vor...

Galloud a rit mond eta da Gervegen; ar vestrez hag he skoazellerez a zo aze, o hortoz, prest d'hoh alia ha d'ho servicha.

Goude, eur miz bennag diwezatoh, echuet ar pres, echuet an trubillou, kemeret eun tamm diskui, e pedo ar vestrez d'eur « hafed-bokidi », ar maouezed o-do sikouret anez d'ober war-dro ar bleuniou a-dal miz c'hwevrer beteg miz du. Hag an hini a anavez « kafejou Breiz » a oar mad ne vo ket servichtet kafe hepken, ha ne vo eur ebed da echui. Plas eta d'ar zon, d'ar fent, d'ar hoñchennou, ha d'eur penniad amzer dudiu etre mignonned. Goude ar boan, ar hennerz...

Diwezatoh, e vo soñjet e labouriou ar bloaz o tond...

M. EVEN. 9.9.83

tred-mamm: *an tred orin*.
skoultrou-red: *strujam o tond euz cun troad-mamm*.
stenniou-gwer: *uer-gwer bihan*
dre gordenn-reza: *renket a-hed eur gordenn*
lontegou: *brankou didalvoud*
louedennou: *tranouhoued, boued-tousieg gwenn*.
rojet: *gwastel*.
oaz: *c'neus dom*.

Kelennadurez

Ar gwellaennou: dister An ezommou: diniver

Bloaz goude kemennadenn Savary

Diskleriaduriou a zo bet roet, d'an 13 a viz here, d'ar helaouennou-rannvro, e Ministrerez an Deskadurez diwar-benn kelenn yezou ha kultu-riou Bro-Hall ha dreist-oll diwar-benn ar pez a zo bet sevenet er heñverze abaoe m'eo bet embannet kelhizer Alan Savary, e miz mezeven 82.

Rouestlet evel m'emañ an traou e-barz ar helhizer-ze, mesket ennañ divizou amskler ha reolennou striz gand komzou brao ha gwellaennou zo, talvouduz e oa goud peseurt implij a zo bet greet abaoe bloaz euz kemennadenn ar Ministr.

Ne oa ket bet kouivet da vond da gleved ar seurt renta-kont dileuridi ar sindikajou kelennnerien hag an emzavioù sevenadurel o-deus bet koule-koude Kemeret perz, warlene, er « guzuliadeg » urziet gand an Akademiezou a-zivoud kudenn kelenn ar yezou-rannvro.

Rentet zo bet kont war **Ouest-France**, d'ar 14 a viz here, euz diskleriaduriou an Ao. **J.-L. Luc**, a vez abaoe warlene oh ober war-dro servij ar yezou ha sevenaduriou rannvro e ti braz an Deskadurez. D'ar menez koulz, e oa digouezet ganeom kaoud être on daouarn eun toullad taolen-nou hag eun notenn a-zivoud eun enklask greet e miz c'hwevrer 83 gand ar zervij-ze, ha savet d'an 31 a viz meurz. Ha setu ma erru din digand Ministrerez an Deskadurez, d'ar 24 a viz here, an notenn hag an taolen-nou roet d'ar gelaouennerien, eun deg devez a zo.

Peadra, gand se, da weled penaoz, hervez an dud e karg, eo bet kaset an traou war-raog, eun tamm bennag, abaoe bloaz, abaoe kemennadenn ar Ministr... pe penaoz n'int ket eet da wall-bell...

Red eo da genta merka pegen touelluz eo darn euz ar chifrou roet gand an Ao. J.-C. Luc.

Da skwer, bez' e vefe bet, diouz lenn e daolennou, 113.822 a vugale euz skoliou an derez kenta oh heulia kenteliou yez o bro, e 1982-83, e c'hweh euz ar seiz bro dezo o yez o-unan hag a gaver e Bro-Hall (1).

E-keñver, pa weler, – war an daolenn m'em-eus dastumet warni chifrou an Deskadurez, – ne oa nemed 20.834 a vugale euz ar skoliou kenta oh heulia kenteliou a yez o bro, e 80-81, e soñjer ez eus bet greet eur hammed kaer war-raog abaoe m'eo deut er-mèz kelhizer Savary... Ha kement-se eo a zo bet lakeet war-wel gand **J.P. Courcelette** en e bennad e Ouest-France.

Red eo avad sellad a-dostoh ouz renkadou ar skoliou kenta war on taolenn (ha war daolenn an Deskadurez), hag e weler:

1) e ranker lakaad a-gostez an 70.000 a skolidi euz Bro-Alzas hag o-deus gellet, warlene, studia o rannyez hag an alamaneg (he stumm lennegel), forz e peseut klas edont, – tra ma n'helle kentoh henn ober nemed bugale ar C.M. 1 ha 2 (notenn 1);

2) ne verker ket ped bugel euz skoliou kenta derez a veze dija, e 80-81 hag er bloaveziou a-raog, o studia an alamaneg (marteze 40 pe 50.000 anezo?)

(1) Breiz, Euskadi, Katalonia, Korsika, Oksitania ha Bro-Alzas. Ne roer netra da houd diwar-benn ar Westhoek (Flandrez Bro-Hall), na kennebeud diwar-benn ar Moselle frankeg (« francique ») a diefe beza staget ouz an Alzas.

Notenn 1: Beteg warlene, divennet-groñs e oa ober implij euz an alzasaneg er skoliou-bugaligou hag e klasou ar skoliou kenta estreged ar C.M. – Abaoe bloaveziou e houlenne ar Huzulioù-departamant, Kuzul Bro-Alzas hag eur bern strolldou sevenadurel ha kulturel (harpet gand ar bobl), ma vefe keleennet ar rannyez hag an alamaneg en oll glasou ar skoliou kenta derez. Hag e mis mezeven 82 eo bet ariet henn ober gand ar Rektor **Deyon**, – pemzegtez a-raog kelhizer Savary evid ar yezou all. Anad eo ez eus bet greet diwar neuze eun tamm lañs brao war-raog gand kelenn yez ar vro en Akademiezh Strasbourg... Kammed ebéd avad n'eus bet greet e skoliou Nord ha Reter ar Moselle, germaneg a yez evel Bro-Alzas, – hag a zo e dalc Akademiezh Nancy...

3) da briouid en eur hiz reiz ar hresk deut diwar kemennadenn Savary, red eo neuze tenna kuit euz ar gont, euz an « ollad », niver skolidi an Alzas.

Kavet e vez neuze 43.822 a vugale bet heuliet kenteliou a yez o bro e 1982-83, tra na oa diouto nemed 20.834, daou vloaz kentoh, e 1980-81. Ar pez a ra eun tamm muioh eged daougementi da niver ar Vretoned, an Euskadiz, ar Gatalaniz, ar Gorsiz hag an Oksitaniz yaouank o-deus studiet o yez. Hag e tie beza lakeet ar hresk-se, gwir eo, war gont kementadenn Alan Savary!

Nemed, ha reiz eo lakaad an niver a 20.834 bugel a oa e 1981 er **pemp** bro meneg (heb an Alzas) e-keñver niver ar c'hweh bro (gand an Alzas)... o rei evel-se da gredi e vefe bet **eur hresk a 5 gwech hanter?**

N'eo ket bet ken braz ar hresk evid an eil derez, na tost da veza, pa zeller ouz taolennou ar ministrerez evid ar skolachou hag evid al liseou.

Embannet eo bet gand Ouest-France e oa, e 82-83, muioh evid 11.000 a skolacherien (6.143 3 80-81) ha tost da 9.200 a liseidi (8.600 e 80-81). Ma n'eo ket ken grevuz eged evid an derez kenta, meskaj ez eus eno adarre gand konta an Alzasianiz. Ne comprenet ket e vefe bet kontet gand an Deskadurez, 1.640 skoliad euz an Alzas evid 82-83 ha 300 evid 80-81, rag en eil derez e vez keleennet an alamaneg **en oll skolachou ha liseou**, – e Bro-Alzas evel e peb korn all a Vro-Hall, moarvad.

Gand tenna kuit an daou niver-ze, e welom ez eus bet 9.655 a skolacherien warlene war studi yez o bro, tra na oant nemed 5.843, daou vloaz a-raog, – hag 8.003 a liseidi, warlene, – 9.178 e 80-81. En oll: 17.658, ar bloaz tremenet, pa oa 15.021 kentoh.

Ar hresk, evid ar pemp yez (brezoneg, euskareg, katalaneg, korseg hag oksitaneg), e skoliou an eil derez, ne zav nemed da 2.637 evid ar bloavez m'eo bet lakeet en implij kemennadenn Alan Savary. Hag, e gwirionez, ma'z eus kresk, er skolachou eo emañ gand 3.812 ouspenn... Padal, **eur holl** a 1.175 a gaver e kont al liseou.

Petra zo kaoz d'an digreski e niver ar re yaouank o studia yez o bro e-barz liseou Breiz (– 203), Katalonia (– 66) hag Oksitania (– 1028)?... Abeg a zo da zoñjal eo eun tamm bennag dre ma ne oa ket anad e kelhizer Savary e heilfe ar yez-rannvro beza digemeret, – **evel ma oa promet abaoe 1975**, – da « amprouenn-dre-zibab » («option») er Vachelouerie. Red eo bet d'ar gelennerien henn diskleria d'an dud yaouank oh heulia o helennadurez. Ha goud a reer bremañ ne dalvo ar yez-rannvro,

ar bloaz a zeu, nemed evid daou euz an eiz seurt a Vachelouriez...

Da gloza, evid ar mare, gand ar chifrou:

N'eus forz penaizo e veze kontet an oll re yaouank o studia yez o bro, — gand an Alzasaniz: 132.920, e 1982-83, hervez taolenou Luc (2), — pe hepto: 61.480 (3), — er henta hag en eil derez, gwall, gwall-izel eo an niver-ze pa zoñjer ez eus etre **2 vilion hanter** ha **3 milion** a yaouankizou en o oad-skol hag a vev en 42 zepartament euz ar seiz Rannvro o-devez eur yez dezo o-unan: 5,31%, d'ar muia ma konter war 2.500.000 a re yaouank, — 4,43%, ma konter war 3.000.000!

Ne naher ket e veze eet an traou eun tamm bennag war-raog, abaoe daou vloaz, **abaoe warlene dreist-oll...** daoust d'an digresk o-eus me-neget bremaig evid al liseou, e Breiz hag en Oksitania... Anad eo ez eur eet muioh war-raog egred e-pad ar pemp pe c'hweh vloaz a-raog.

Nemed, na pell, ha pell braz, emeur dalmad euz ar pal hag a zo lakaad da veza posUBL, e peb leh hag evid peb live-skol, deski ha studia yez ha kultur ar vro!

A-benn tizoud ar pal-ze, red e vo lakaad da dalvoud eun dra all eged eun tamm kemennadenn dre gelhizer evel m'eo an hini embannet gand Savary e fin ar bloavez-skol warlene. Eur helhizer dezañ eur stumm, eun « ton » nevez, gwir eo, nemed strewet ennañ, beb deg linenn, douetañ, komzou pell da veza skler-mad, divizou o vired implij en o hed reolennou zo. Eur skrid, ouspenn-ze, diglok-kenañ, meneg ebed ennañ euz gwiriou a zo boutin d'ar broiou demokratel all hag a vez, eno, taolet evez braz outo. A-hend-all c'hoaz: eur skrid dezañ eun dalvoudegez gwall-skañ a pa n'eo nemed eur « reoliadur », eur reglaman hag a hell eur ministre all pe henn dilezel pe henn lakaad da jom dizimplij: n'eus tamm ebed ennañ talvoudegez, galloud eul lezenn.

Ha, re anad eo, eur skrid ha n'eus ket roet beteg-henn peadra, e sell ar-hant ha tud, da helloud seveni da vad hag en o hed an divizou, ar reolennou nevez pe dam-nevez a gaver ennañ.

An taolenou a lakom amañ da heul a ziskouez ez eus bet krouet eun nebeud postou ha lakeet keleñn or yez ha yezou ar broiou all en eun toullad nevez a skoliou, hag ez eur kroget da implij darn euz divizou kelhizer 1982. Gwelloh eo evid na oa bet greet betevremañ, henn lavared a

(2) 113.822 (skoliou kenta) + 9.655 ha... 1.200 (skolachou) + 8.003 ha... 240 (liseou).
(3) 43.822 (skoliou kenta) + 9.655 ha 8.003 (eil derez).

ran eun eil gwech. Nemed, dister eo kement-se e-skoaz ar pez ez eus ezomm e veze greet.

Red eo e teufe eul lezenn oh embann gwiriou ar brezoneg ha yezou all a Vro-Hall, dezo beza digemeret da vad en oll skoliou hag e peb kornad euz ar vuhez sosial, hag o tigas tu da lakaad seveni peb tra gourhemennet hag urziet ganti.

II

Taolen ha notennou

Kelennadurez yezou ha sevenaduriou Bro-Hall e-barz ar skoliou dindan-Stad

	BREZONEG	EUSKAREG	KATALANEG
A)			
Niver ar skoliou	Skol. kenta..	104 / 161	92 / 131
ma vez keleñnet	Skolachou....	56 / 69	4 / 8
yez ar vro(1)	Liseou	50 / 47	4 / 4
			18 / 26
			6 / 6
B)			
Niver ar skoli-	Sk. kenta..	4213 / 6359	2169 / 3766
di oh heulia	Skolachou..	1585 / 2054	48 ⁹ / 30 ⁹
ar gelennadurez-se (1)	Liseou..	1470 / 1267	458 / 530
			93 / 151
			488 / 422
C)			
Niver ar gelenne-	Sk. kenta..	132 / 176	30 / 30
rien o kelenn	Skolachou..	62 / 92	4 / 8
yez ar vro(1)	Liseou..	56 / 49	5 / 5
			21 / 26
			7 / 11
D)			
Postou	Derez kenta: Ku-		
kelennerien	zulieren hag		
krouet (2)	itineranted	3 / 12	11 / 30,5
	Eil derez: Kelen-		
	nerien	3 / 26	0 / 3
			0 / 5
E)			
<u>Stummidigez.</u> (3) Derez kenta:			
Danvez-mistri oh heulia kente-			
liou yez ar vro (4).....		?	/ 48 ⁽⁵⁾
- Stajou : niver ar stajou....		8 / 13	0 / 49
deveziou		15 / 21	1 / 2
niver ar stajidi....		112 / 90 (6)	4 / 4
Eil Derez:			
- stajou : niver ar stajou		?	/ ? (7)
deveziou		?	/ ?
niver ar stajidi ...		?	/ ? (8)
		94 / 30	1 / 8
			3 / 1/2
			30 / 120

KORSEG	OKSITANEG (x)	En oll evid ar 5 yez kenta	ALZASIANEG	En_oll
- 259 / 335	254 / 798	709 / 1444	?? / ??	x x x
- 7 / 19	117 / 154	202 / 276	21? / 57?	x x x
- 6 / 10	130 / 158	196 / 225	0? / 30?	x x x
- 9312 / 17356	5140 / 11382	20834 / 43822	?? / 70.000	?? / 113.822
- 162 / 677	3590 / 6364	5843 / 9655	300? / 1.200?	x x x
- 115 / 179	7012 / 5984	9178 / 8003	0? / 240?	x x x
- 226 / 710	400 / 729	907 / 1839	100? / 2.730	?? / 4.569
- 15 / 24	173 / 219	275 / 369	170? / 540?	x x x
- 16 / 18	186 / 219	270 / 302	0? / 120?	x x x
- 3 / 9	0 / 17,5	18 / 71	0 / 8	18 / 79
- 0 / 7	0 / 4	3 / 45	0 / 3	3 / 48
- 0 / 41	0 / 98	0? / 245	1? / 3 (?)	x x
- 5 / ?	8 / 7 ^(b)		? / ?	x x
- 15 / ?	15 / 10 ^(a)		? / ?	x x
- 58 / ?	140 / 132 ^(a)	Selled ouz	? / ?	x x
- ? / 9	6 / 15	an	? / ?	x x
- ? / 21	22 / 3?	notenn	? / ?	x x
- ? / 100	222 / 230	10	? / ?	x x

NOTENNOUN

Diwar-benn an taolennou **Kelennadurez ar Yezou ha Sevenaduriou a Vro-Hall.**

Teurel evez.. – (1) An niver kenta e peb kolonenn euz ar renkadou A, B ha C a zo hini ar bloaveziou-skol **1980-81**, – an eil hini o veza hini **1982-83**.

(2) Niver kenta: **a-raog kelhizer 1982**; – eil niver: postou krouet **e 82-83** ha **83-84**.

(3) Niver kenta o talvoud evid **1981**, – eil niver evid **1982**. – Bez' ez int an niverou roet gand taolennn miz meurz 83... ha ne glotont tammo ebed gand an nebeud chifrou roet war daolenn miz here, nevez embannet, ha tra ken, ar re-mañ, evid stummidgez ar skolêri... Sellit ouz an notennou 7, 8 ha 10.

(X) Ar chifrou evid niver ar skoliou, ar skolidi hag ar skolêri evid an Oksitaneg a zo **diglok-mad**, – hervez taolenn miz her, – dre ma n'o-deus ket roet respontou klok Akademieziou Bourdel ha Montpellier hag eo chomet Akademieziou Aix ha Nisa heb rei chiffré ebed...

(4) Ar chifrou roet a zo niver an danvez-mistri oh heulia an E.O. («Enseignement optionnel de langue régionale»). – N'eus nemed e Breiz, e Katalonia hag e Korsika ma'z eus, e-barz ar Skoliou-mistri, eun amprouenn evid eun U.F. a yez ha sevenadur-« rannvro » («Unité de Formation»): e 1982, e oa 120 a zanvez-mistri e Breiz, 24 e Katalonia ha 41 e Korsika o veza bet enskrivet evid he haoud (165 en oll, eta).

(5) Peseurt chifrou ar re vad? 48 a zanvez-mistri a vefe en or skoliou-mistri o studia ar brezoneg ha kultur Breiz, – hervez Servij an Ao. Luc, – pe 168, hervez eul lizer digand Savary (6-9-83), – evid ar bloavez 82-83?... (Marteze e vefe mesket en niver-ze a 168 hini an danvez-mistri o studia ar gallo e Skol normal Roazon).

(6) Ne dalv an niver a 90 stajiad nemed evid stajou Penn-ar-Béd hag Ille-ha-Vilaine, – heb konta eta stajidi ar Morbihan hag Aochou-an-Nord, – hag evid 1982.

(7) hag (8). Lenn a reer, war daolenn miz meurz, e-keñver niver ar stajou: 132. evid 81, ha 131, evid 83: niver ar stajidi eo e tie beza... Hogen, war daolenn miz here evid an Derez kenta, e lenner e vefe bet 4 staj diwar-benn ar brezoneg, heuliet gand tra ken nemed 49 a skolêri, e 1981, ha 10 staj heuliet gand 138 a skolêri, e 1982. Lakaom e vefe an daou chiffr diweza ar re vad, pa'z int ar re ziweza (implijet int iveau e lizer Savary)...

(9) Ken souezuz e kavom an «toulou» hag ar chifrou a lenner war taolennou an Deskadurez evid Bro-Alzas, ma rankom lakaad en o hichen e-leiz a bikou-gou-lennata. – Ne lavarer ket ped a viliadou a vugale a helle studia an alamaneg, en

derez kenta, e-barz ar hlasou «C.M.», e 1980-81 hag abaoe bloaveziou: bez' e oa a-dra-zur dreist d'an 2.500 a vefe bet gand ar 100 skolêr ha skolêrez meneget er renkad C (gand 25 skoliad pep hini evel e 82-83, p'eo diskleriet e vefe bet 2.730 a skolêrioh ober war-dro 70.000 a vugale)... -- A-hend-all, ne roer kei ebed diwar-benn stummidgez ar skolêri e Bro-Alzas evid ar helenn alzasaneg-alamaneg. Koulskoude meur ha meur a staj a zo bet, etre 1972 ha 1981, evid mistri ar CM-ou, ar re anezo oh anaoud an alamaneg hag a-du evid her helenn, – stajou greet d'o hencha war implij doare-kelenn Holderith, al leor savet gand an Ensellermañ evid deski lenn ha skriva an alamaneg da vugale an Alzas, hag alet ez ofisiel henn implij... Ne roer ket kennebeud da houd ar pez a vez greet da heul kemennadenn Rektor Strasbourg, e miz mezeven 1982, evid stumma oll vistri (ha n'eo ket hepken re ar CM) a garfe, bremañ, implij ar rannyez ha kelenn an alamaneg.

(10) Disheñvel eo ar chifrou evid ar stajou skolêri e Bro-Oksitanie war eun daolenn all a viz meurz euz an Deskadurez, – nemed diglok e oa ar gont evid diou Akademiez. – Chifrou taolennou miz meurz eo on-eus lakeet war on hini, el lodenn E, nemed ez eus mankou evid ar brezoneg, n'eus koulz lavared netra evid Bro-Alzas ha n'eus ket da gaoud fiziañs er chifrou roet evid Bro-Oksitanie; ouspenn-ze disheñvelderiou a zo evid an derez kenta etre chifrou miz meurz ha re miz here. Setu perag eo gwelloh ganeom chom heb konta ar stajou dre renkadou evid ar 5 yez kenta...

Da ragprena:

Fañch Broudig

Ar béd o trei

Eun dibab pennadou a-vremañ evid ar gennared

Eul leor 100 pajenn: 15 lur (kuit a vizou-kas).

NOTENNOUN

Diwar-benn an taolennou **Kelenadurez ar Yezou ha Sevenaduriou a Vro-Hall.**

Teurel evez... – (1) An niver kenta e peb kolonenn euz ar renkadou A, B ha C a zo hini ar bloaveziou-skol **1980-81**, – an eil hini o veza hini **1982-83**.

(2) Niver kenta: **a-raog kelhizer 1982**; – eil niver: postou krouet e 82-83 ha 83-84.

(3) Niver kenta o talvoud evid **1981**, – eil niver evid **1982**. – Bez' ez int an niverou roet gand taolenn miz meurz 83... ha ne glontont tammoù ebed gand an nebeud chifrou roet war daolenn miz here, nevez embannet, ha tra ken, ar re-mañ, evid stummidgez ar skolérien... Sellit ouz an notennou 7, 8 ha 10.

(X) Ar chifrou evid niver ar skolioù, ar skolidi hag ar skolérien evid an Oksitaneg a zo **diglok-mad**, – hervez taolenn miz her, – dre ma n'o-deus ket roet respontou klok Akademieziou Bourdel ha Montpellier hag eo chomet Akademieziou Aix ha Nisa heb rei chifrenn ebed...

(4) Ar chifrou roet a zo niver an danvez-mistri oh heulia an E.O. («Enseignement optionnel de langue régionale»). – N'eus nemed e Breiz, e Katalonia hag e Korsika ma'z eus, e-barz ar Skoliou-mistri, eun amprouenn evid eun U.F. a yez ha sevenadur-« rannvro » (« Unité de Formation »): e 1982, e oa 120 a danvez-mistri e Breiz, 24 e Katalonia ha 41 e Korsika o veza bet enskrivet evid he haoud (165 en oll, eta).

(5) Peseurt chifrou ar re vad? 48 a danvez-mistri a vefe en or skoliou-mistri o studia ar brezoneg ha kultur Breiz, – hervez Servij an Ao. Luc, – pe 168, hervez eul lizer digand Savary (6-9-83), – evid ar bloavez 82-83?... (Marteze e vefe mesket en niver-ze a 168 hini an danvez-mistri o studia ar gallo e Skol normal Roazon).

(6) Ne dalv an niver a 90 stajiad nemed evid stajou Penn-ar-Béd hag Ille-ha-Vilaine, – heb konta eta stajidi ar Morbihan hag Aochou-an-Nord, – hag evid 1982.

(7) hag (8). Lenn a reer, war daolenn miz meurz, e-keñver niver ar stajou: 132, evid 81, ha 131, evid 83; niver ar stajidi eo e tle beza... Hogen, war daolenn miz here evid an Derez kenta, e lenner e vefe bet 4 staj diwar-benn ar brezoneg, heuliet gand tra ken nemed 49 a skolérien, e 1981, ha 10 staj heuliet gand 138 a skolérien, e 1982. Lakaom e vefe an daou chiffr diweza ar re vad, pa'z int ar re ziweza (implijet int iveau e lizer Savary)...

(9) Ken souezuz e kavom an « toullou » hag ar chifrou a lenner war taolennou an Deskadurez evid Bro-Alzas, ma rankom lakaad en o hichenn e-leiz a bikou-gou-lennata. – Ne laverer ket ped a viliadou a vugale a helle studia an alamaneg, en

derez kenta, e-barz ar hlasou « C.M. », e 1980-81 hag abaoe bloaveziou: bez' e oa a-dra-zur dreist d'an 2.500 a vefe bet gand ar 100 skolér ha skolériez meneget er renkad C (gand 25 skoliad pep hini evel e 82-83, p'eo diskleriet e vefe bet 2.730 a skolérien oh ober war-dro 70.000 a vugale)... — A-hend-all, ne roer kel ebed diwar-benn stummidgez ar skolérien e Bro-Alzas evid ar helenn alzasaneg-alamaneg. Koulskoude meur ha meur a staj a zo bet, etre 1972 ha 1981, evid mistri ar CM-ou, ar re anezo oh anaoud ar alamaneg hag a-di evid her helenn, – stajou greet d'o hencha war implij doare-kelenn Holderith, al leor savet gand an Enseller-mañ evid deski lenn ha skriva an alamaneg da vugale an Alzas, hag alet ez ofisiel henn implij... Ne roer ket kennebeud da houd ar pez a vez greet da heul kemennaden Rektor Strasbourg, e miz mezeven 1982, evid stumma an oll vistri (ha n'eo ket hepken re ar CM) a garfe, bremañ, implij ar rannyez ha kelenn an alamaneg.

(10) Disheñvel eo ar chifrou evid ar stajou skolérien e Bro-Oksitanie war eun daolenn all a viz meurz euz an Deskadurez, – nemed diglok e oa ar gont evid diou Akademiez. – Chifrou taolennou miz meurz eo on-eus lakeet war on hini, el lodenn E, nemed eus mankou evid ar brezoneg, n'eus koulz lavared netra evid Bro-Alzas ha n'eus ket da gaoud fiziañs er chifrou roet evid Bro-Oksitanie; ouspenn-ze disheñvelderioù a zo evid an derez kenta etre chifrou miz meurz ha re miz here. Setu perag eo gwelloù ganeom chom heb konta ar stajou dre renkadou evid ar 5 yez kenta...

Da ragprena:

Fañch Broudig

Ar béd o trei

Eun dibab pennadou a-vremañ evid ar gennardade

Eul leor 100 pajenn: 15 lur (kuit a vizou-kas).

III

Kelennadurez ar brezoneg e 1980-81 hag e 1982-83

Diwar lenn chifrou an Deskadurez, setu penaoz e oa stad an traou evid ar helenn brezoneg, tri bloaz a zo ha warlenn, e-barz ar skoliou dindan Stad.

DEREZ KENTA

Niverou: e 1982-83, kelennet e veze brezoneg e-barz 57 a skoliou-bugaligou hag a skoliou kenta, muioh evid na oa daou vloaz a-raog, da 2.146 muioh a vugale, gand 44 skolér ha skolérez ouspenn.

Postou: Hervez taolenn an Ao. Luc, ez eus bet krouet, e tri bloaz (1982-84), 9 a bostou nevez a guzulierien bedagogel hag a « itineranted », setu e vefe 12 post en oll gand an 3 a oa a-raog kelhizer 1982. Koulskoude, hervez Savary en eul lizer a viz eost, 12 post eo a vefe bet krouet abaoe digor ar skoliou e 1981, ha 15 eo a vefe en oll. Klasket e vo goud spisoh. (Eur post, da nebeuta, a zo evid ar gallo).

Stummidigez: Hervez lizer Savary e oa 168 danvez-mistri o studia ar brezoneg (pe ar gallo, emichañs) e skoliou-mistri Akademiez Roazon, e 1982, – hag hervez eun daolenn a viz meurz euz an Deskadurez, e oa 48 anezo o studia evid an E.O. (opson) ha 120 evid an U.F. – E-keñver ar stajou evid ar skolérien, n'eo ket ken skler: e taolenn miz meurz e oa meneg euz 8 staj gand 112 skolér, e 1981, – hag euz 13 staj gand eun niver diglok a 90 skolér euz daou zepratamant nemetken. En daolenn euz miz here e lenner 4 staj gand 44 a skolérien, e 1981, ha 9 staj gand 138 a skolérien, ar chifrenn-mañ damheñvel ouz an hini meneget en on no-tenn 8.

EIL DEREZ

Niverou: Euz 106 e 1980-81 eo savet da 116, e 1982-83, niver ar skolachou ha liseou ma vez kelennet enno ar brezoneg: 13 skolaj ouspenn, hogen 3 lise nebeutoh.

Tremenet eo niver ar skoldi euz 3.055 da 3.321, nemed diouz tu al liseou ez eus eur holl a 203 a dud yaouank, – niver ar gelennerien, 141, o veza kresket a 30 e-barz ar skolachou tra ma koueza a 7 e-barz al liseou.

Hervez skrid-danevell Rektor Roazon ar 24 a viz genver 1983, e oa dis-heñvel niver ar skoliou eil derez hag hini ar skoldi, pa zavas ar roll em-bannet da heul e skrid.

Bez' e oa neuze:
73 skolaj gand 2.060 a skoldi war ar brezoneg
40 lise gand 1.139 a skoldi,
ha 143 helenner oh ober war-dro 226 a rummadou kenteliou.

Postou: Hervez taolenn an Ao. Luc ez eus bet krouet 23 servij nevez etre 82 hag ar bloaz-skol-mañ, – hag hervez lizer A. Savary eo 21 servij a zo bet krouet er heid-se (13 e 82 hag 8 e 83). Emichañs e vo spiseet deom e Kevrenn-studi an Akademiez pe er Huzul Sevenadurel. – Eun dra da verka: ar peb muia euz ar zervichou krouet evid ar brezoneg a vez rannet e daou hanter-zervij a gelenner.

Stummidigez: Nag an daolenn euz miz meurz, na lizer Savary na roont niver stajou an Eil Derez diwar-benn ar brezoneg. Evid niver ar stajidi, e vefe moarvad 132, e 81-82, ha 131, e 82-83, evel on-eus gwelet kentoh. – A-hend-all, hervez lizer Savary ez eus bet roet « tost da 400 a lisansou hag a vestroniezou » (gand Skoliou-Meur Roazon ha Brest), abaoe m'eo bet krouet an testeniou studi-ze. (An darn-vuia euz ar re o-deus gonezet anezo a zo kelennierien war o micher).

Diou chifrenn a dalvoudegez, ouspenn-ze: niver ar skolérien ha kelennieren oh heulia **Skol dre lizer ar C.N.E.C.** (Kreizenn Vroadel ar Gelennadurez dre lizer) a zo tremenet, hervez lizer Savary, euz 140 pa zigoras ar bloavez-skol e 1981, da 420 pa zigoras ar bloavez-skol e 1982.

IV

Keñveriadennou hag eveziadennou diwar-benn kelenn yezou Bro-Hall

SKOLIOU KENTA DEREZ

1) Korsika: Pa zeller ouz ar chifrou e weler eo dreist-oll e Bro-Gorsika eo ez eus bet greet kammedou a-zoare war-raog gand kelenn yez ar vro eo skoliou kenta derez. Emañ brasoh niver ar skolidi e korseg (17.356) evid n'eo hini ar brezoneg, an euskareg hag ar hatalaneg, asamblez, e 1982-83, ha brasoh evid hini an oksitaneg. Bihan eo kresk niver ar skolidi evid ar brezoneg (+ 2146) e-keñver kresk niver ar skolidi war ar horseg (+ 6.242)... Kreñvoh e vez, anad eo, ar striv e Korsika evid na vez e Breiz. Marteze e vefe en Enezenn muioh a skolérien o komz korseg evid ma n'eus dre amañ o komz brezoneg? Hag uhelloh an emskiant-bro a-berz ar gerent hag ar vistri-skol evid e Breiz...

2) Katalonia: Hervez an daolenn eo brasoh niver ar vugale ma vez kelenet ar hatalaneg dezo, – tost da 5.000 war 200.000 a Gataloniz, – evid n'eo hini ar re gelenner ar brezoneg dezo, – eun tammig dreist da 6.000 war 1.500.000 a Vreiz-Izeliz. Diouer a zo avad euz niver ar skoliou hag hini ar vugale evid 80-81... daoust ma roer niver ar skoliou evid ar memez bloavez (119)!

3) Euskadi: Kresket mad e-neus niver an Euskadiz yaouank o studia o yez, hervez taolenn an Deskadurez... gand ar memez niver a skolérien: 30, – itineranted ar peuz-oll anezo, a gav deom. Eur fazi a zo er gont-se, anad eo.

4) Oksitania: En Oksitania, ouspenn daougementi e-neus greet niver ar re yaouank o teski yez o bro. Pebez kresk avad a hellfe beza, ma vefe azet gwelloh an trau ha roet lañs gwirion da gellen yez eur vro a zo dezi he douarou war 31 departamant, enno kant miliadou a vugale ha tud yaouank en oad-skol?

5) Bro-Alzas: Evid e Bro-Alzas, eun abeg a zo d'an niver-dre-vraz a 70.000 skoliad an derez kenta a vez implijet ar rannyez ha kelennet dezo an alamaneg. Beteg 1982, ne helled henn ober nemed er h-« Cours Moyen » (bugale etre 9 hag 11 vloaz), nemed war ouspenn 2.000 a skoliou kenta derez e oa dija kalzig en tu all d'an hanter anezo ma veze kelennet an alamaneg enno abaoe bloaveziou. Ne helle ket eta kemper an niver a 70.000 skoliad evid niver ar hresk deut da heul kelhizer Rektor Strasbourg (embannek deg devez a-raog hini Savary, d'an 10 a viz mezeven warlene)... Na sellad ouz ar 100 skolér diskleriet evel niver reiz ar vistri o kelenn alamaneg e skoliou an Alzas beteg 1981: ouspenn deg gwech kemend all e oant!

Eun dra all da vezha lavaret eo ne vez ket implijet ar memez reolennou en Akademiez Nancy evel ma reer bremañ en Akademiez Strasbourg. Komz a reom euz al lodenn euz departamant ar Moselle m'eo chomet ar rannyez frankieg (« francique ») beo mad e-touez ar bobl. Hervez or heneiled euz ar vro-ze, e chom mouzet Rener an Akademiez ouz gouennadegou ar strolladou sevenadurel, harpet koulskoude gand e-leiz a gerent ha gand kannaded kostezenn ar gouarnamant.

*

**

Eun dra ha n'emañ ket meneg war on taolenn: niver ar gandidated o klask mond da zanvez-mistri er « Skoliou Normal » hag a dremen an amprouenn nevez krouet e 1982 a yez ar vro, – eun amprouenn direc'h ag a hell digas poeñchou ouspenn. Meur a dra a vefe da lavared diwar-benn an nevezinti-ze (hag a dalvez evid eun niver braz a yezou). Setu niver ar gandidated o vezha tremenet, e 1982, an amprouenn e « yezou-rannvro » Bro-Hall, hervez unan euz taolennou miz meurz:

Brezoneg: 58. – **Oksitaneg:** 621. – **Euskareg:** 18. – **Katalaneg:** 54. – **Korseg:** 84.

Amprouenn alzasiang ebed n'eo meneg, nag evid ar flandrezeg.

EIL DEREZ

1) **Bro-Euskadi:** souezuz eo e chomfe ken bihan niver an dud yaouank hag ar gelennerien oh ober war-dro studi an euskareg e-barz ar skolachou hag al liseou, pa'z eus tost da bevar mil a vugale o teski ar yez er skoliou kenta. Ha pa'z ouezer e konted 129 a studierien e 1980-81 oh heulia ar gelennerez uhel a euskareg (ha peurvia **en euskareg**) e Skol-Veur Bourdel hag e Kreizenn-studi euskareg Bayonne. E hellfe beza eta n'eo ket reiz chifrou an Deskadurez evid ar helenn euskareg en Eil Derez.

2) Lavaret on-eus dija, en or pennad kenta, ne oa ket gwali uhel kresk ar re yaouank o studia yez o bro en Eil Derez, da heul kelhizer Savary, evid ar 5 yez kenta en on taolenn-gendastum. Heb konta neuze, yezou Bro-Alzas, – disheñvel an traou e sell an Derez-se, – ha Bro-Flandrez, – ha n'eus meneg ebed diwar he fenn e taolennou an Deskadurez.

Red eo lavared adarre n'ez aio ket gwelloh gand kelenn ar yezou-rannvro keid ha ne vo ket bet embannet skleroh o gwiriou, roet kelou beb bloaz d'ar gerent ha d'ar skolidi diwar o implij en deskadurez. Ha, dreistoll, keid ha ma na vo ket urziet ar helenn-ze en eur hiz deread, gand mistri stummet... Petra eo ar 45 servij-leun a gelennerien gouestlet betevreñnañ da gelenn or 5 yez e-barz ouspenn 2.000 a liseou hag a skolachou a gonter en or broiou? Ha petra eo ar 26 servij gouestlet d'ar helenn brezoneg... e-barz an 350 bennag a liseou ha skolachou a gaver er Gelennadurez dindan Stad e Breiz?...

3) **Stummidgez ar vistri:** Re wir eo, chom a ra dister ar pez a vez greet evid ar stumma-mistri: diskleria 'reer e vele bet, en oll, 34 staj heuliet gand 480 a gelennerien bet ouz o darempredi. Kement a doullou (hag a faziou, war a gredom) ez eus avad e kontou ar Ministrerez, ma kavom furroh chom heb lakaad ar chifrou-ze war on taolenn... Stajou berr-tre ez int peurlesa (3, 2, 1 devez... pe eun hanter-devez!), ha ne oant ket, an oll anezo, diwar-benn ar yez nemetken...

4) **Testeniou barregez ar Skoliou-Meur:** E tachenn « stummidgez » ar vistri evid an eil derez eo talvouduz keñveria peseurt a arnoddennou a vez evid peb yez da desteni barregez an danvez-kelennerien (hag evid ar gelennerien dija krog er vicher) war yez o bro. Disheñvel eo, betevreñnañ, hervez ar Skoliou-Meur:

- Evid ar **brezoneg**, on-eus al lisañs hag ar vestroniez, e Roazon hag e Brest.
- Evid ar **hatalaneg**, talvezoud a hell ar yez-mañ da eil yez evid an « agrégation » a spagnoleg (evel « yez veo estren »), hag eun danvez dre zibab (« option ») ez eus evid an **DEUG** e Perpignan hag e Montpellier.
- Evid an **euskareg**, ez eus eun Testeni (« diplôme ») Skol-Veur a studiou euskareg (3 bloavez e pad ar studiou); 129 studier a oa o labourad evitañ, ar bloavez kenta (81-82) ha kreski a ra beb bloaz niver ar studieren, dreist-oll e Kreizenn-Studi euskareg Bayonne.
- Evid an **oksitane**, meur a zoare-testeni a zo, hervez merket war daolenn an Deskadurez: e **Tolosa**, e welom e vele eun doare lisañs (n'ouzom ket hirroh: eul lisañs dieub Skol-Veur moaravad?); e **Montpellier**, e veneger studiou kenta hag eil-kelhiad; e **Limoges**, eur sertifikad a yezou romaneg hag eun D.E.O.; en **Aix**, eun testeni C.L.R. hag eun D.E.A.; e **Clermont-Ferrand** hag e **Grenoble**, eun U.V. (« Unité de Valeur »); n'eus netra disklarieret evid **Bourdel** (e diavêz d'an Testeni a studiou euskareg).

Hervez notenn-gelaoui miz here an Deskadurez, 13 post nevez a zo bet krouet e-barz ar Skoliou-Meur evid studi ar yezou ha sevenaduriou-«rannvro» abaoe digor ar skoliou e 1982. Skol-Veur Corté a zo atreet da rei eun D.E.U.G. a studiou korseg. Eiz Skol-Veur o-deus bet an atotre da lakaad e plas eur « **module** a yez ha sevenadur-rannvro **a-live gand al lisañs**: Bourdel, Pau, Roazon II, Perpignan, Aix, Montpellier, Nisa, Tolosa.

A-hend-all e vo embannet ar bloaz-mañ reoliadur eun **Arnoddenn a Varegez Pedagogel** (« Examen d'Aptitude Pédagogique ») o-devo da dre-men (dindan tri bloaz, war a zo bet lavaret) ar gelennerien n'o-devo ket a desteni-studi a-berz o skoliou-meur...

Kudenn ar C.A.P.E.S., ar C.A.P.E.G.C., ar C.A.E.L.E.P. a jom dalhmad heb beza bet diskoulmet.

*
**

N'on-eus ket merket war on taolenn niverou ar gandidated d'ar Vache-louriez o-deus tremenet un amprouenn diread a yez-«rannvro». Setu ar pez a lenner war taolennou al liseou a viz meurz hag a viz here, ar chifrenn genta o talvoud evid 1980-81, an eil evid 1982-83:

Brezoneg: 1.281 ha 1.160 (digresk a 121 kandidat)
Euskareg: 195 ha 175 (digresk a 20 kandidat)
Katalaneg: 379 ha 339 (digresk a 40 kandidat)
Korseg: 560 ha 627 (kresk a 67 kandidat)
Oksitaneg: 7.408 ha 7.784 (kresk a 376 kandidat)
Evid **Bro-Alzas**, e lakeer: 0 ha 0! – Koulskoude e hell kement kandidat a gar (nemed e tibafe ar yez-se da yez kenta, pe da eil hini), gouleñn

tremen eun amprouenn dired a alamaneg... e Bro-Alzas evel en oll Rann-vroiou all!...

N'eus meneg ebed euz ar flandrezeg: gelloud a ra koulskoude kandidated ar Westhoek (evel re ar horniadou all) goulenn tremen eun amprouenn dired e ... neerlandeg, stumm lennegel ar flandrezeg, – koulz hag evel yez kenta, eil pe trede yez (hervez ar seurt Bacheloriez dibabet)... nemed evel « yez estren »!

26.X.83
A. Keravel.

Da ragprena:

Yves Miossec

Lorh, kasoni ha poan

Al levr zo eur romant.

Konta ra ar pez a hoarvez gand diou famill diwar-ar-mèz e Bro-Leon, e-pad amzer griz ar brezelioù etre ar Gatoliked hag ar Brotestanted, da fin ar c'hwezeg ved kantved, pa ne oa urz ebed ken nag e Bro-Hall nag e Breiz.

An diou famill a en em glev mad. Med eun tòl-lorh hag, evid nebeud a dra, e sav etrezo kas ha trouz hag a zigas ganto freuz, laherez ha poan.

Skeudennou gand Joel-Jim Sevellec

Eul leor ouspenn 200 pajenn: 30 lur (heb mizou-kas).

Rentaou-kont

Eur roll kelaouennou

Dindan paeroniez an O.B.E. (1), 'z eus bet digaset deom, gand unan euz ou houmananterien, eur roll prisius a-walh, peogwir eo hini ar hazettenu hag ar helaouennou a vez moullat e Breiz (2). Savet e seblant beza bet ar roll gand teñzorier an O.B.E. e-unan, Eric Pianneza-Le Page, ha kaoud a reer ennañ eul listennad a gant unneg ha pevar-ugent a embannaduriou a beb seurt.

An iñformatik e-neus implijet da gas e labour da benn, hag ar wech kenta eo moaravd ma reer gand an teknik nevez-mañ war-dro embannaduriou brezoneg. Ar re-mañ, e gwirionez, n'int nemed eur rann euz ar roll, dre ma'z eo bet lakaet e rannou all: ar helaouennou diouyezeg, ar re halleg, hag an dasturnadennou. Eur rann distag a zo c'hoaz, eo hini an embannerien leoriou.

Pa zaver eur seurt roll a volontez vad, e kayje abeg, marteze, tud a vicher (levraouegerien ha tud a seurt-se) en doare m'eo bet sevenet al labour hag er mod ma'z eo bet renket hag urziet ar helaouennou. Sur eo e hell renta servij koulskoude evel m'ema, da forzog tud.

Evid pez a zell ahanom, eo red deom ober eun nebeud eveziaidennou. Ne gomprenom ket re vad perag eo bet renket on embannaduriou **Brud Nevez** er pevare rann (« Collections ») ha n'eo ket er pempved (« Editeurs »). An eurvad n'on-eus ket kennebeud e vije displeget dre ar munud (evel a reer evid embannerien all) peseurt doare leoriou a embannom.

Kelaouennou all a bouezer war ar pennadou dudiuz a gaver enno da lenn. **Brud Nevez** a zisklérer hepken eo eur gelaouenn lennegel (pa n'eo ket se nemedken), ha peleh e heller koumananti dezi. Resisaad a reer iveau eo daouvizieg, ar pez n'eo ket gwir, dre ma vez embannet deg ni-verenn ar bloaz (kazimant unan ar miz) abaoe c'hweh vloaz dija.

A-hend-all, n'on-eus gweled meneg ebed nebleh euz embannaduriou **Engleo Breiz** nag euz al leoriou studi, lennegez hag all o-deus lakeet da zond er-mêz abaoe bloaveziou.

Emichañs, n'eus ket bet a hoant da lakaad an embannaduriou a vez greet e doare-skriva ar skol-veur da veza dister, sañset, e-keñver re all. Ouspenn 20 leor a gaver da lenn – heb dièzamant – e doare-skriva ar skol-veur. Netra ken nemed abaoe miz genver 1983, e-neus **Brud Nevez** embannet 7 titl, ha 9 all a dleje beza ahann da fin ar bloaz. Evid unan ha n'eo ket eun embanner brezoneg braz, ne vo ket fall moarvad.

Kement-mañ ne skrivom ket evid tabutal na gand O.B.E. na gand den all ebed. N'eus rézon ebed avad evid na vefe ket anavezet diouz ar pez ez eo, al labour a reom war dachenn ar yez hag an embann.

Brud Nevez.

(1) Organisation des Bretons Emigrés.

(2) Répertoire Informatisé des publications bretonnes et celtiques actuelles. 70F. O.B.E., E. Piannezza-Le Page, 106, chemin de la Côte du Moulin, 78620, L'Etang la Ville.

Luhkskeudennou

Deut eo er-mêz ar bloaz-mañ al levrig-ze, **Va levrig Skeudennou**, gand **Maodez Giandour** (1) hag a zo ennañ eur strobod barzonegou berr-tre an darn-vrasa anezo.

Skeudennou? Luhskeudennou a hello ar vugale sellé oout gand plijadur ha deski lod anezo, bario. Sellit mad oout, evelato, ha marteze a-walh e weloh ar pez ez int uez – triviadennou ar skrivagner. Tristidigez, toullerez, a-wechou. Teneridigez ha from, a-wechou all. Med, dreist-oll, ar feiz hag an esper a verv er barz. Setu ar pez am-eus-me damveizet er barzonegou-ze. Lusk ar frazennou, liou ar geriou on bet paket ganto, uez. Klevet am-eus en eur lenn kanou evel **Kanaouenn an Nevez-Amzer**, rimadellou evel **Elerc'h va Ene**, ha moarvad salmou evel ar **Bedenn evit ar Bleuniou**.

Boued evid ar spered, magadur evid an ene –, m'ho-peus ezomm euz an eil pe egile.

K.B.

(1) Embannaduriou **Al Liamm**.

Kared ha beza karet

Eur skrivagner, eur wir skrivagner, a ree anezañ François Mauriac. Euz giou? Euz **Jean-René Huguenin**. E ano, moarvad, ne larvar ket kalz tra d'ar beurvrasha euz an dud, daoust da ze. Ar wirionez eo koulskoude. Eur romant, dreist-oll, e-neus skrivet: **La côte sauvage** (1) hag a zo unan euz an dibab. Rag talvoudegez e-neus e-keñver danvez, hag e-keñver skritur. Med dedenna ar Vretoned a hell ober ouspenn, dre m'e-neus J.R. Huguenin lakeet anezañ da dremen e Breiz-lzel. Diou rézon vad da lenn anezañ.

Eun istor etre eur breur hag e hoar an hini eo « La Côte sauvage », hag a zispleg dre ar munud triviadennou an eil hag egile. Goude beza bet pell euz ar gêr e-pad daou vloaz evid ober e goñje, e teu Olier endro da di e vamm, hag e klev digand e hoar yaouanka ema-hi o vond da zimezi gand Per. Hemañ avad eo e wella kamarad da Olier.

Med abaoe amzer o bugaleaj, zo karantez uez etre Olier hag e hoar. Ne gavo ket eñ gwelloh d'ober neuze nemed digalonekaad e hoar, izella-ad e gamarad, pellaad an daou zanvez-pried an eil diouz egile. Perag, ha d'erruoud da betra? Sed eze danevez ar romant.

Tennoh-tenna e teu an daremprejou da veza etre Olier hag e gamarad, etre Olier hag e hoar. Ponner eo an êr tro-war-dro. Né weler ket penaou e ray pep himi anezo da gavoud an eurusted a garje tizoud. Aze, dres, ema an dalh: *n'en eus mann a vad bars ar bed, met caroud a bezan caret, hervez eur hrennlavar brezoneg e-neus J.R. Huguenin meneget en e romant.* Med penaou ha piou kared? Penaou ha gand piou beza karet?

Eun nebeud bommou brezoneg a zo strewet evel-se dre « La Côte sauvage ». Koulskoude, n'eo Breiz-lzel amañ nemed eul leh, al leh ma teu bourhizien da dremen o vakañsou e-pad an hañv. Heuilla a reer anezo o tond hag o vond, etre « Porsaint » ha Bertheaume, o pourmen euz enez Eusa da veg ar Raz ha d'an enez Sun. Kaer eo an hañv, tomm an heol, ha diskrijet brao eo an amzer o vond goustadig war-du an diskar-amzer. Tud ar vro o-unan na vezont ket gwelet na klevet kalz, nemed war o labour, euz a-bell, war an dorna dreist-oll.

En eun doare dispar e-neus gouiet Jean-René Huguenin gwizienna ha diazeza e romant, ha lavared a heller eh a war-raog ha war ziézaad an daremprejou ennañ, diouz an amzer a ra.

E Pariz eo bet ganet ar skrivagner e 1936, ha yaouank eo marvet da heul eur gwall-zarvoud gwetur, e 1962. Eur « journal » e-neus skrivet a-hend-all, hag a vije mad lenni iveau, moarvad.

F.B.

(1) Advoulet eo bet al leor en dastumadenn **Points-Roman**, embannet gand **Le Seuil** (Niv. 4).

« Plakou » o konta e vuhez

Ma zo unan na ver ket enoet o lenn e eñvorenou, eo **Loeiz ar Floc'h-Stourmer**. E Bodiliz e oa ganet, e 1867, da veva e-kreiz ar baourente, ha koulsgoude leun a levenez. E Lezneven eo marvet, e 1936. Etretant, e-noa bet ar « chañs » da ober studiou kalz hirroh evid na ree ar gennared euz e renk en e amzer, da vond d'ar hloerdi, da vond war a beb seurt micheriou: boutaouer, sekretour en eur gompagnunez hent-houarn, marhadour louzeier evid al loened, marhadour plakou... Etretant, e oa iveau en em lakeet da skriva, e yez e vro, poulzat ma oa bet d'henn ober gand Taldir.

Eur spered bugel, kuñv ha dizoursi a zo bet greet euz Loeiz ar Floc'h. Ne gredan ket e ve ze a-grenn. Gwir eo e-neus bet mil boan dalhmad oh ober e zoñj hag o tibab e hent. Gwir eo n'e-neus morse bet greet nemeur a vez en e vuhez, nemed marteze war an diwezadou, o werza e blakou, plakou bihan ha plakou braz, plakou evid ar hirri ha plakou evid ar chas – rag d'ar poent-ze, e veze red kaoud anezo.

Gwir eo c'hoaz eo bet aliez etre daou, dievez, ha sach'a ar harr war e gein e-neus bet greet ouspenn eur wech – pe eo bet lakeet d'ober. Kement-se oll e-neus kontet, ha kontet c'hwez, en e eñvorenou.

Med e oll c'hwitadennou a ra d'e lenner – d'an hini a hirio muioh c'hoaz marteze – en em staga outañ. Rag n'eo ket en eur leñva nag en eur glemmichal e skriv Loeiz ar Floc'h. N'ema tamm ebed o houleñ truez. Konta a ra an traou hag an darvoudou evel m'e-neus bevet anezo, evel m'int en em gavet gantañ, diouz e interez iveau. Med ne glask tamm ebed kompreñ perag int en em gavet evel-se, ha mad e vez dezañ an digarezou a roer dezañ.

Sed a dalvez deom eun testeni euz an dibab diwar-benn spered an dud ha diwar-benn o doareou e fin ar hantved tremen hag e penn kenta

hemañ. Chifet an hini eo L. ar Floc'h o weled tud Plougastell oh ober fae war ar progre, ha n'e-nevo ken nemed dismogañs outo da viken: *Plougastelliz, d'e zoñj, a zo, an darnvrasa anezo, da vihanna, tud a hiz koz, aon o-deus oh sklérjenn ar skianchou a-vremañ, chom a reont plavet war ar pez o-deus...* Pelloh e skrivo c'hoaz, droug ennañ bepred war o lerh, eo gwelloh ganto rei deg lur d'ar baotred a vez ganto tokou glaz, evid rei deg gwenneg evid eur plak!

Med gwelloh, pe wasoh a oa. Kalz rummajou tud eo bet ar Floc'h e da rempred ganto e-pad e vuhez. Ar zoudarded, da skwer. Doujañs e-neus e-keñver an arme, hag eñ n'e-neus tamm istim ebed evid ar re a vez o rei da gredi d'ar zoudard yaouank n'eo nemed eur sklavour e servij paotred an aour. Med n'eo ket evid se e-noa meuleudi da rei d'an arme, ha dreist-oll d'ar re a zo oh ober an arme: displijet e oa bet dezañ o doareou, ha n'eo ket eun tamm bihan.

Ar veleien, an danvez-beleien ha frered e-noa bet tro da veva en o mesk iviez e-pad meur a vloavez. Kelenndurez ar hloerdi bras ne yeas ket dezañ, nag al leoriou, nag ar gelennien. Kraz, seh ha dizaour e kavas al leor filozofi a oa bet lakeet etre e zaouarn, tra-walh da heugi anezañ deustu an devez kenta, emezañ. Ha n'eo ket toud, rag keleñner ar filozofi, evel eur beleg er gador, a zarmone war ar filozofi, ha deom-ni kloareien da dapa e gomzou diwar niñ (...) Goude ma voed bet a-zevri o klaskeun doare diskiantoh da gelenn, a varnas L. ar Floc'h, ne gredan ket e vije kavet... Héñvel evid keleñner ar Skitur sakr, n'oa tamm gwelloh, glabou-sad a ree evel eur perrok... Kement a draou a gave dezañ e veze lakeet da zeski, ma n'e-noa d'ober nemed lonka ha lonka atao, heb selléed morse ouz an tammou.

Piou all e-nefe bet kontet ar hloerdi evel e-neus greet? ne oe ket dalhet ennañ, ne oe ket dalhet da vond da frer. E gwirionez, n'e-noa ken tamm c'hoant ebed da vond. Med euz e dregont vloaz e tostae, ha red mad e oa dezañ ober seurt pe seurt. Beteg neuze, n'e-noa bevet c'hoaz nemed diwar goust ar re all. A-benn ar fin, ez eas da Garaez, hag e chomas pemp bloaz da labourad en eur bureau, er gompagnunez hent-houarn. Re zesket e oa deuet da jom war ar mèz, med buan e teus da gompren ne yee ket dezañ e stad nevez a boanier e kér: *Petra on bet dindan ar mestr-se e-pad pemp bloaz?* Netra nemed eur sklavour, nentra nemed eur galeour... Avi e-noa ouz ar paour a zo red dezañ souba e damm kreun en dour-feunteun, med a zo libr euz e Oberou... Med « frankiz ar haskerbara » ne oa ken evid dedenna anezañ da vad.

Eun testeni « war an tomm » eo hini Loeiz ar Floc'h, penn-da-benn. Re

aliez ne deuer d'anaoud diwar an amzer dremanet nemed an testennou hag ar prezegennou ofisiel. Eun hekleo disheñvel a glever en e énvoren-nou. N'e-neus ket nemeur a zrougrañs ouz an dud. Evel m'emaint ema an traou, ha n'eo ket eñ a glaskfe cheñch penn dezo. Pa hell tenna eñ e spillenn, gwell a ze dezañ.

Evel-se, e kavo amourousted, hag eun tam eurusted, war ar fin euz e vuhez, e Brest, ar gêr viliget koulskoude. Eñ, an den a feiz a oa bet darbet dezañ mond da veleg, a oa deuet da bellaad diouz an iliz, ha da veva gand eun ostizeg, heb beza dimezet ganti. Ha sed aze petra eo bet e *damm buhez* (1). A-raog Jarl Priel e-neus gouiet konta brao ar pez eo bet. Hag eur zoñj vad eo bet advoulla ar skrid-ze, ne ra ket e gant pajenn, o-deus o zalvoudegez avad.

F.B.

(1) **Loeiz ar Floc'h - Stourmer:** Va zamm buhez Embannaduriou Hor Yezh.

« Bloavez ar Hallaoued »

Enrollet ez eus bet eur bladenn gand sonerez ar rummad abadennoù tele **Bloavez ar Hallaoued** savet diwar romant istorel **Thomas Flanagan** war eun dro gand servichou an televizion iwerzonad hag an himi gall, ha bet skignet war FR3 e miz mae hag e miz even tremenet.

Konta a ra al leor istor eun armead soudarded hall bet galvet e 1798, e-pad an « Directoire », da vond da zi-kour an Iwerzoniz savet a-eneb ar Zaozon a oa mistri en o bro en amzer-ze. Med, evid meur a abeg, ne zeujont ket a-benn deuz o zaol: setu, ma hellas ar Hallaoued tehel endro d'o bro, e oe kriz an dizoh evid tud an Enez Hlaz.

N-eus ket greet an heuliad abadennoù-ze kement a vez ha m'on-je kredet, dre ma n'eo ket bet dalhet mad interest ar zelaouerien a-hed ar c'hweh lodenn, hag iverz, dre ma veufe bet tu, marteze, da gemer skeudennou kaeroh, dreist-oll pa zoñjer e « Barry Lyndon », film Stanley Kubrick bet troet en Iwerzon iverz.

Talvezet e-neus koulskoude da la-koad war-wel eun darvoud euz istor Bro-Hall ha Bro-Iwerzon ha ne oa ket anavezet gand kalz a dud, rag kontet eo bet an istor en eun doare tost a-walh deuz ar pez a zo digouezet e gwirionez.

N'eo ket bet klevet dreist ar zone-rez en tele kennebeud: eüruzamant ez eo bet enrollet e stumm eur bladenn vraz; rag gwall-blijuz eo ar mu-zil bet savet gand **Paddy Moloney**, anavezet dreist-oll beteg-henn evel soner ilin-pipes ha renez ar Chieftains, med iverz bremañ evel sonao-zour.

Meur a stumm toniou a gaver en e Oberenn, sonet war eun dro gand laz-seni Simfonig Radio ha Pellwelez Bro-Iwerzon (R.T.E.). Implijet int bet evel just hervez lodenn an istor diskouezet war ar skramm, med en-no oll e santer blaer sonerez hengou-nel Bro-Iwerzon. Skriva a ra Thomas Flanagan war golo ar bladenn: « Musique Paddy Moloney zo muioh evid eun diviz diwar-benn an darvoudou pe eur zonerez a yafe da heul ar skeudennoù: en eur stumm, e oa al leor o hortoz ar Chieftains da zond e-barz. »

An ton penna **Killala**, klevet peder gwech war ar bladenn, a zo fromuz-tre, dreist-oll pa vez sonet gand oll vuzisioned an laz-seni hag ar Chieftains asamblez.

En daou don-bale e vesk brao Pad-dy Moloney stumm an toniou deuz amzer an Dispah ha Napoleon (talm ponner ar taboulinou-bale, an tin-whistle o son evel ar pif) gand lusk skafovoh ha soutilloh an toniou iwerzonad: (« The French March », « The Irish March: March of the Mayo men »). Evel ma skrив c'hoaz Thomas Flanagan: « Ar zonerez amañ a zo en e stumm dezañ e-unan evel eun di-viz gand an istor. »

Gouestlet e-neus iverz eun ton da v-Mac Carthy, eun ton ken melkoniu hag ar barz-se, lonker, foeter-hent, merhetaer ha mestr-skol e Killala. A-wechou, memestra, eo laouennoh an traou hag e klever neuze toniou-jig ha reel entanet, gand youhadennou ha strakerez-dauarn an dañserien. N'ez eus nemed eur ganaouenn kanet gand **Kevin Conneff** e gouezellec, yez ar beizanted en abadenn-tele.

Dre vraz ez eo renket ar muzik e stumm ar zonerez-filmou, da lared eo en eun doare euen a-walh, èz, e-vid beza komprenet ar wech kenta e selaouer; med ar pez a zo dispar eo e-neus miret P. Moloney e bersonelez hag a zo iverz personelez pe eñ Iwerzon, zoken pa glever al laz-seni simfonig. Gwir eo ez eo bet servichez gand muzisioned deuz ar henta, tud a vicher anezo oll, kement re ar Chieftains ha re laz-seni an R.T.E..

Setu aze labour a-feson e kement keñver zo; mar deo bet dipitet an dud gand an abadenn-tele, ne vint ket gand ar bladenn.

J. Goyat.

Notennou:

1. Sonet eo bet an oberenn-ze en Orian e miz eost 1983 e-doug Gouel bras etrekeltieg ar Viniaouerien.
2. Embannet eo bet ar bladenn **L'an-née des Français** gand **Céirnini Cladaig** ha lakaet e gwerz gand **Keltia Musique**, dindan an nive-ren CC 36.

Roll meuziou

Sonjet on-eus e rafe plijadur d'ol lennerien ma'z embannfem na pa ve nemed gwech ha gwech all eur roll-meuziou war Brud Nevez. Setu amañ unan kenta. Servijet eo bet e Ploueskad, d'ar 24 a viz gwengolo diweza, da geñver frikoure Patricia G. hag Alain S.

Ma zo darn euz ol lennerien hag o-defe seurt rollou da embann, e vefem laouen braz o tigemer anezo.

Eun tasad hini flour
Kranked ha boued all euz ar mor
Boultoz aozet 'giz ar vro
Riz feson an Antillez
Kig yer-Spagn rostet ha boued-tousegi
Legumach
Glazur euz al liorz
Pladad fourmach
pe
Panerad frouez
Gouriz sivi skornet
Gwastell-eured

Digor kalon
Gwin gwenn euz an Naoned
Gwin koz
Kafe
Likor

Lizerou

Felled a ree din koumanant d'ho kelaouenn abaoe pell, med ken dalhet on gand al labour m'am-eus daleet kalz. Setu a-benn ar fin va chekenn... Pardon din va briz vrezoneg, med Breiz-Uhelad on ganet.

Y. F., Roazon.

Kalz plijadur am-bez o lenn ho kelaouenn, neuze e teuan da lavared deoh eh ad-koumanantan da Vrud Nevez adaleg bremañ, evid eur bloaz. Lakaad a ran eur chekenn a 80 L.

D.B., Lezneven.

Setu eur chekenn a 50 Lur evid paeañ ho kasetenn Brezoneg 'n eur gana.

Me zoñj din emaoch war an hent mad, gand ar seurt danveziou-ze. Desket e vo brezoneg tra ma servijo ar yez d'ar re yaouank evid kaoud eun tamm plijadur, ha dreist-oil er broiou ma ne vez ket komzet afeiz enno.

Spi am-eus e vo ar gasetenn-ze ar genta euz eur roll a yelo tamm-ha-tamm war hirraad. Abaoe m'em-eus kroget da labourad gand ma skolidi dre ar gwerziou kanet gand J.F. Kemener, eo bet gwellaet o doare da zistaga ar brezoneg, dre ma kanont evel m'eo kanet gantañ war e bladennou. Labourad a rin er memez mod diwar ho kasetenn...

R. M.

Gand al lizer-mañ e kavot eur chekenn a 50 Lur evid koumananti da Vrud Nevez. Ho trugarekaad a ran da vez a kaset din niverennou ho kazetenn, evid netra, e-pad ar bloavez tremenet...

Diéz e vefe din, a-benn bremañ, he dioueri, pa vez o koueza ken reolieg em boest-liziri. Koulskoude, eun nebeud hetou a garfen kinnig deoh diwar he fenn, en eur houzoud mad, evel just, e vez ken êsoh all heti eged ober.

Pa stager da lenn brezoneg ez eo ouz ar yez e taoler ar muia a evez; tamm-ha-tamm e teuer da veza figusoh, rag ouspenn studia ar yez, tenna pinvidigez an danvez an hini eo a venner ober ived.

Skriva a hell talvezoud evid eur skrivagner kement ha displega e vuhez, e venoziou, e eñvorenou, e huñvreou, e spiou... He gwali he-deus al lennegez vrezoneg euz seurt skridou, d'am zoñj. N'eo ket lavaroud ez eo poent paouez da embann e zantimanchou pe ijina romanchoù; da virviken e chom hent an Awen digor-frank d'ar varzed; ezomm on-eus avad, euz traou all...

Skriva a zo ived taolenna an darvoudou, braz pe vihan, tost pe bell, hag a zo o c'hoarvezoud endro deom, klask o meiza, o jubenn kentoh; rei da anavezoud keleier pe kavadennou a beb seurt o tenna da vuhez mab-den, ha da draou all c'hoaz mar deus anezo. En eur ger: boueta ar spered.

Eun dispiegadenn diwar-benn rederez ar stered, an arnoderez-mañ-arnoderez war n'eus forz peseurt tachenn ar skianchou, fieskementi an armou, ar brezel e bro-Libañ. ... ha me oar-me? a dalvezfe kenkoulz ha n'eus forz peseurt barzoneg...

Daoust hag-eñ e vefe barzoniez uhelloc, kenedusoh, pouezusoh egded ar béd m'e-maom o veva ennañ... ken kris ha ken kerséüz e hell beza an afiesa? Ne hellom ket chom neptu na dizeblant en e geñver pa vez hemañ ken buhezeg ha nehamantuz war eun dro. Daoust hag-eñ e vefe reiz zoken?

Skriva, neuze, a zo ived testenia; da lared eo, ouspenn arresti, mond da hoarñer, tostaad ouz danveziou diéz zo hag en em lakaad war var, a-wechou, pa vez red.

E-touez lennener **Vrud Nevez**, daoust hag-eñ n'eus ket a dud e vefe krogou braz ganto, tud troet pe desket, - kelennerien zo martez - , war an arzou, an douaroniez, ar vevoniez, ar sokiologiez, ar brederouriez, ar bolitikouriez, an arboellouriez, an ijinerez... hag all... hag all...

Mar deus anezo, tapent krog e-barz o fluenn, neuze! Kement a draou on-eus da seski! Ni zo boaz d'en em vaga gand keleier komzet ar skingomz, gand keleier komzet ha skeudennet ar skinwel, gand keleier skrivet ar hazetennoù galleg, ha talvezoud a rafe ar boan embann skridou all e brezoneg diwar o fenn, pa'z eus anezo mad-tre e galleg endeo? Greet on-eus or zoñj beva e ha dre ar brezoneg (kement hag ez eus tu deom henn ober d'an nebeuta). Splann eo ar respont neuze.

Selled ar béd a vo disheñvel dre ma vo disheñvel on lunedou; gwirionnoh marteze gand ma pleustrim a-walh warno evid o lakaad da veza treuzwelusoh egded al lunedou galleg.

Evid ar re a blij dezo embann ne zervijfe ket mui da netra ar brezoneg en on amzer a-vremañ.

Da skrivagnerien **Vrud Nevez** ived, da striva evid na vefe ket ar brezoneg hepken eun aspadenn vraq euz o yaouankiz, pe eun dra lennegel, med ived eur benveg-deski.

E.G., Redon.

A-zivoud sonerez, studiadenn Fañch Danno e-barz an niv. 65 a oa mad-tre.

Fañch Broudig

Al Liberterien hag ar Brezoneg Brug: 1913-1914

Prisiuz-kenañ heb ket a var, al labour-ze...
Alia stard a ran da lennener Brud Nevez kaoud al leor...

A. Keravel.

Studiadenn dedennuz F. Broudig...

Bremañ

Eul leor da veza lennet: kavet e vo ennañ eur bern traou... Eur brezoneg
éz ha plijuz...

Bevañ e Breizh – Vivre au Pays.

Priz: 45 lur (400g)

Loeiz Herrieu

Dasson ur galon

Oberenn er Barh Labourer
« A zonded e galon, e strimp e gomzeu »

Priz: 20 lur (200 g).

Leoriou ar miz

Pebez abadenn!

Pez-c'hoari

bet savet ha c'hoariet

gand

Srtollad Plougin

gand skoazell

Per-Mari Mevel ha Naig Rozmor

10 lur (70g).

Yann-Vari Pennkoad

Ar stivell ha n'houle ken rei dour

Diou gontadenn bet savet gand bugale

skoliou Tregastell ha Saint-Martin-de-Queyrières

bet lakeet e brezoneg gand bugale skol Hroñvel

Trede moulladur

10 lur (60 g).

Planedenn

Kelaouenn oll-vrezoneg

o tond er-mêz peder gwech ar bloaz

80 lur

6, ru Longue Montroulez

